

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

ASTANOVA GULNORA AMINOVNA

**ARAB TILIDAN
BOSHLANG'ICH KURS**

*5120100 – Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) bakalavriat
ta'lim yo'nalishi talabalari uchun "Sharq tillari (arab)" fanidan
o'quv qo'llanma
1-kitob*

**"Durdona" nashriyoti
Buxoro – 2023**

UO'K 811.411.21(075.8)

81.2Arab

A 85

Astanova, Gulnora Aminovna.

Arab tilidan boshlang'ich kurs. 1-kitob [Matn] : o'quv qo'llanma / G.A.

Astanova .-Buxoro: "Sadridin Salim Buxoriy" Durдона, 2023.-100 b.

KBK 81.2Arab

Milliy istiqlolning ta'lim oldiga qo'yadigan vazifalaridan biri bugungi kunda oliy ta'limda jahonning ilg'or mamlakatlari mutaxassislari bilan raqobatdoshlikka iqtidorli mutaxassisni tayyorlashdir. Oliy ta'lim tizimida darsliklar, o'quv qo'llanmalar, metodik ko'rsatmalarning yangi-yangi avlodlari yaratilmasa, barkamol avlod, raqobatbardosh kadr haqida gapirib bo'lmaydi. Zero, hozirgi kunda barkamol avlod deganda «jismonan sog'lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat'iy hayotiy nuqtayi nazarga ega, avvalo, o'z ona tilini va yana jahon tillaridan bir nechtasini mukammal biladigan yoshlar» tushuniladi. Vaholanki, ta'limdan ham, tarbiyadan ham maqsadimiz bitta: farzandlarimiz barkamol bo'lsin. Ushbu o'quv qo'llanma shu maqsad yo'lidagi harakatdir.

Mazkur o'quv qo'llanma O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2018 yil 7.12 dagi 1000-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan namunaviy o'quv dasturiga muvofiq tayyorlangan bo'lib, 5120100 - filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) ta'lim yo'nalishining «Sharq tillari (arab) » fanini (Fan/modul kodi ShTE3005) o'rganishga qaratilgan. Qo'llanma 1-kitob hisoblanib, arab tili fonetikasi va grammatikasi qoidalarining boshlang'ich kursini o'z ichiga olgan bo'lib, undan nafaqat filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalari, balki arab tili yo'nalishi bo'yicha tahsil oladigan barcha tolibi ilmlar ham foydalana oladilar.

Taqrizchilar:

Y. Saidov, filologiya fanlari doktori, professor

N. Raximova, O'zbekiston musulmonlari idorasi "Jo'ybori kalon" ayol-qizlar o'rta maxsus islom ta'lim muassasasi o'quv-uslubiy bo'lim boshlig'i, sharqshunos

O'quv qo'llanma Buxoro davlat universitetining 2023-yil 26-yanvardagi 30-sonli buyrug'iga asosan nashr etishga ruxsat berildi. Ro'yxatga olish raqami 30-13.

ISBN 978-9943-9203-8-5

**1-MODUL. ARAB TILI TOVUSHLAR TIZIMI VA
YOZUV****1-mavzu. Kirish. Fonetika va yozuv. Umumiy ma'lumotlar**

Reja:

1. Arab adabiy tilining vujudga kelishi.
2. Hozirgi zamon arab adabiy tilining shakllanishi.
3. Arab alifbosi.

Tayanch iboralar: arab yozuvi, arab adabiy tili, klassik arab tili, arab shevalari, arab alifbosi.

Arab adabiy tilining vujudga kelishi. Arab tili somiy¹ tillar guruhining janubiy tarmog'iga taalluqlidir. Arab tili taraqqiyoti uch bosqichga bo'lib o'rganiladi: qadimgi, mumtoz va zamonaviy arab tili. Qadimiy Arab tili miloddan avvlgi IV-V larga tegishli yodgorliklar orqali ma'lumdir. Ular asosida izlanuvchilar tilning grammatik qurilishini aniqlashga muvaffaq bo'ldilar. U mumtoz arab tilining paydo bo'lishiga asos bo'lgan. Milodiy V-VII asrlarga kelib mumtoz arab tili takomilida muhim rol o'ynagan qabila lahjalari orasida quraysh lahjasi eng e'tiborlisi bo'ldi. Qurayshning umumlashma so'zlari, iboralari, nafis til uslublarini har yil uzluksiz ravishda qadim savdo markazi bo'lgan Makkaga tashrif buyuradigan arablarning boshqa qabila vakillari o'z shevalariga singdirib, boshqa yerlarga ham tarqatishga muvaffaq bo'lganlar. Mumtoz arab tilining rivojlanishiga birinchi sabab shu bo'lsa, o'sha davr arab shoirlarining sayllarda kuch sinashib, ularning g'olib she'rlari teridan ishlangan sahifalarga bitilib, Ka'ba devoriga osib qo'yish odatlari ikkinchi sabab bo'lgan. Qur'oni Karimning nozil bo'lishi natijasida mumtoz Arab tili badiiyati yanada go'zallashgan va grammatik me'yorlari mukammallashgan. VIII-IX

¹ Somiy tillar turkumi uch shoxobchaga bo'linadi: janubiy – habash, arab va suqotra tillari; shimoli-g'arbiy – oromiy, yahud (ivrit), finiqiy, maoniy, ug'oriy, amoriy; shimoli-sharqiy – aqqod tili (bobil va assuriy lahjalari bilan). Bu tillarning ko'pi o'lik til. Habash tili amhar, kuraga, harar, tigre, tigrinya kabi lahjalar shaklida mavjud; ivrit Isroilda qayta tiklandi; Kavkazdagi aysor tili assuriy (aqqod) lahjasining davomi hisoblanadi.

acrlarga kelib mumtoz arab tili grammatikasi ishlab chiqildi, islom dini yoyilgan o'lkalarda rasmiy va ilmiy tilga aylandi. Islom tarqalishi natijasida Markaziy Osiyoda ham mumtoz arab tili uzoq vaqtga qadar xalqaro va ilmiy til bo'lib keldi. Dunyo fani ravnaqiga katta hissa qo'shgan buyuk bobokalonlarimiz Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Farobiy, Muhammad Xorazmiy, Mahmud Zamaxshariylar shu tilda samarali ijod qilishgan. Mumtoz arab tili leksik jihatdan bir oz o'zgargan holda, hozirga qadar arablarning adabiy tili bo'lib kelmoqda. Hozirgi kunda 22 davlatning rasmiy tili zamonaviy arab adabiy tili hisoblanib, radio, televidenie, vaqtli matbuot va nashrlar shu tilda olib boriladi. Arab so'zlashuv tili esa adabiy tildan keskin farqlanadi, fonetik va leksik jihatdan bir-biriga o'xshamaydi. Arab lahjalari juda ko'p bo'lib, Misr, Sudan, Suriya, Iroq, Mag'rib, Mavritaniya, Nigeriya, Kamerun lahjalariga bo'linadi².

Zamonaviy adabiy arab tili XIX asrdan boshlab yangicha ruhda shakllana boshladi. Yangi zamonaviy texnika va taraqqiyot tushunchalari va predmetlarini ifodalash uchun unga Ovrupo tillaridan ko'p o'zlashtirma so'zlar kirib kela boshladi³.

² Talabov E. Arab tili. -T.:O'zbekiston, 1993. – B. 4-5.

³ Ҳасанов М. Абзалова М. Араб тили дарслиги. –Т., Мовароуннаҳр 2004. – Б. 5-6.

ARAB ALIFBOSI

Arab adabiy tilida 34 ta fonema bo'lib, shundan 28 tasi undosh, 6 tasi unlidir. Yigirma sakkizta harf quyidagi jadvalda ko'rsatilgan:

Hosil bo'lish o'rni		lab-lab	lab-tish	tanglay				til o'rta	chuqur tanglay	bo'g'iz tovushlar		halqum
				tishlar orasi	tish orti	emfatik (tish orti)	old tanglay			Yuqori tovush paychalari	Pastki tovush paychalar	
hosil bo'lish usuli												
portlovchi	shovqinli	jarangli	b		d	d.						
		jarangsi z			l	t.		k	q		' ham- za	
	burun tovushlar	m				n						
sirg'aluvchi	shovqinli	jarangli		<u>z</u>	z	z.		g'	'ay n			
		jarangsi z	f	<u>c</u>	s	c.	sh	x	x.	h		
	tovushlar	o'				l		y				
tebranma tovushlar						r						
qorishiq tovushlar						j						

Unli tovushlar va diftonglar. Arab tilida oltita unli tovush (cho'ziq – ā, ī, ū, qisqa – a, i, u) va 2 ta diftong (ay, av) mavjud.

Unli tovushlar quyidagicha tasnif etiladi:

qator tilning ko'tarilishi	old	o'rta	orqa
yuqori	i, ī		u, v (uau)
o'rta			
pastki	- a , ā, -		

Arab tilida yozuv

Arab tilida o'ngdan chapga qarab yoziladi va o'qiladi. Arab alifbosi 28 ta harfni o'z ichiga oladi. Shuningdek, harflardan uchtasi cho'ziq unlini ham ifoda etadi. Qisqa unlilar yozuvda harf shaklida berilmaydi. Bundan tashqari "hamza" belgisi ham mavjud, biroq "hamza" tovushi alifbo tarkibiga kirmaydi. Alifbo tarkibidagi harflarning 6 tasi ikki xil ko'rinishda, qolgani 4 xil ko'rinishda bo'ladi. Ayrim harflar shakl jihatidan bir-biriga o'xshasa-da, biroq nuqtalari bilan farqlanadi.

Arab harflari

No	harflar nomi	harflar nomi arabiy yozuvda	Transkripsiya	alohida	soʻz oxirida	soʻz oʻrtasida	soʻz boshida
1	alif	ألف	ā, a	ا	ا	ا	ا
2	bā	باء	b	ب	ب	ب	ب
3	tā	تاء	t	ت	ت	ت	ت
4	sā	ثاء	s	ث	ث	ث	ث
5	jīm	جيم	j	ج	ج	ج	ج
6	x.ā	حاء	x.	ح	ح	ح	ح
7	xā	خاء	x	خ	خ	خ	خ
8	dāl	دال	d	د	د	د	د
9	zāl	ذال	z	ذ	ذ	ذ	ذ
10	rā	راء	r	ر	ر	ر	ر
11	zā	زاء	z	ز	ز	ز	ز
12	sīn	سين	s	س	س	س	س
13	shīn	شين	sh	ش	ش	ش	ش
14	s.ād	صاد	s.	ص	ص	ص	ص
15	d.ād	ضاد	d.	ض	ض	ض	ض
16	t.ā	طاء	t.	ط	ط	ط	ط
17	z.ā	ظاء	z.	ظ	ظ	ظ	ظ
18	‘ayn	عين	‘	ع	ع	ع	ع
19	g’ayn	غين	g’	غ	غ	غ	غ
20	fā	فاء	f	ف	ف	ف	ف
21	qāf	قاف	q	ق	ق	ق	ق
22	kāf	كاف	k	ك	ك	ك	ك
23	lām	لام	l	ل	ل	ل	ل
24	m īm	ميم	m	م	م	م	م
25	nūn	نون	n	ن	ن	ن	ن
26	hā	هاء	h	ه	ه	ه	ه
27	vāv	واو	v, ū, av	و	و	و	و
28	yā	ياء	y, ī, ay	ي	ي	ي	ي
	hamza		’	ء			

Savol va topshiriqlar.

1. Arab yozuvi va uning tarqalishi haqida ma'lumot bering.
2. Arab adabiy tilining vujudga kelishi haqida nimalar bilasiz?
3. Klassik arab tili haqida nimalar bilasiz?
4. Hozirgi zamon arab adabiy tilining shakllanishi haqida- chi?
5. Arab shevalari haqida nimalar bilasiz?
6. Arab alifbosini yod oling, Harflarning har bir ko'rinishini yozma mashq qiling.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. -T.: O'zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. 1989، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

2-mavzu. ا، ب، ت، ث، ك، م، و، ن، ي harflari. Qisqa va cho'ziq unlilar.

Urg'u

Reja:

1. ا، ب، ت، ث، ك، م، و، ن، ي harflari.
2. Qisqa va cho'ziq unlilar. Ularning yozuvda ifodalanishi.
3. Arab tilida bo'g'in.Urg'u.

Tayanch iboralar: o'zbek tili undoshlari, arab tili undoshlari, unli tovushlar, bo'g'in.

b, t, s, n, y, ī, ā, v, k, m tovushlari quyidagi to'rt xil ko'rinishdagi yozuv shakliga ega:

tovushlar	alohida	oxirida	o'rtasida	boshida
b	ب	ب	ب	ب
t	ت	ت	ت	ت
s	ث	ث	ث	ث
n	ن	ن	ن	ن
ī, y	ی	ی	ی	ی
ā	ا	ا	ا	ا
v(w), ū	و	و	و	و
m	م	م	م	م
k	ك	ك	ك	ك

"ب"-ҳарфи лаб-лаб, портловчи, жарангли товушни ифодалайди. Ўзбек тилидаги "б" товушидан фарқланмайди.

"ت"-ҳарфи тил учи юқори тиш, портловчи, жарангсиз товушни ифодалайди. Ўзбек тилидаги "т" товушидан фарқланмайди.

"ث" ҳарфи тил учи юқори ва пастки тишлар ораси, сирғалувчи, жарангсиз товушни англатади. Ўзбек тилида бундай товуш йўқ, бироқ инглиз тилидаги th талаффузига ўхшайди.

"و" ҳарфи махражи лаб-лаб бўлган, сирғалувчи жарангли ярим ундош товуш. Бу товуш инглиз тилидаги «w» ҳарфи билан ифодаланадиган товуш каби.

" م " – til o'rta, sirqaluvchi, jarangli undosh tovush. Ўзбек тилидаги "м" товуши каби.

"ك"- til orqa, jarangsiz, portlovchi shovqinli undosh tovush. Ўзбек тилидаги "к" товуши каби.

"ي" – til o'rta, sirqaluvchi, jarangli undosh tovush. Ўзбек тилидаги "й" товуши каби.

"ن" -til oldi, jarangli, portlovchi, sof sonor undosh tovush. Ўзбек тилидаги "н" товуши каби.

Arab tilida unlilar

Arab tilida unlilar cho'ziq yoki qisqaligiga qarab muhim ahamiyat kasb etadi. Arab tilidagi unlilar 6 tadir: 3 ta cho'ziq - ā, ī, ū hamda 3 ta qisqa – a, i, u. Mazkur unlilar o'zi bilan yonma-yon kelayotgan undoshlar ta'sirida talaffuzda o'zgarib ham turadi. Buning natijasida ular talaffuzining har xil varianti vujudga keladi. Masalan,

“r” undoshi bilan birga kelgan “a” unlisi talaffuzda “o” tovushiga oʻxshab ketadi. Masalan: qaraʼa → qaroʼa (oʻqimoq).

Qisqa unilarning ifodalanishi

Arab tilida qisqa unilarni ifodalovchi harflar mavjud emas. Ularni faqat harf usti va ostiga qoʻyiladigan belgilar ifodalay oladi. Belgilar odatda Qurʼon va darslik matnlarini toʻgʻri oʻqish uchun qulaylik yaratish maqsadida qoʻyiladi. Qisqa unilarni bildiruvchi belgilar “harakatlar” deb ataladi.

Qisqa unli “a” ﷲ (fatxa), “i” ِ (kasra), “u” ُ (damma).

Bu harakatlar undosh harf ustiga yoki ostiga qoʻyiladi. Masalan:

كِ *ki* كُ *ku* كَ *ka*

Choʻziq unilarning ifodalanishi

Yozuvda choʻziq unilar – ā ; ī; ū boʻsh harflar deb nomlangan (ى و ا) harflari orqali beriladi ā-ا ; ī-ى ; ū-و.

Undoshlarning choʻziq unilar bilan birikishi quyidagicha:

كِي *kī* كُو *kū* كَا *kā*

Soʻzdagi biror bir harf unlisiz kelsa, bunday undosh harf ustiga ﷲ *sukun* belgisi qoʻyiladi. Masalan, بَدْر *badr* toʻlin oy.

Boʻgʻin

Arab tilida soʻz boʻgʻinlari quyidagicha boʻladi:

1. Qisqa boʻgʻin. Bir undosh va bir qisqa unidan iborat boʻlgan boʻgʻin qisqa boʻgʻin deyiladi. Masalan: *fa*
2. Choʻziq boʻgʻin. Choʻziq-ochiq boʻgʻin, Agar boʻgʻin choʻziq unida tugasa, choʻziq-ochiq boʻgʻin boʻladi. Masalan: *qā-la* u dedi.
3. Agar boʻgʻin undoshda tugasa, yopiq boʻgʻin boʻladi. Masalan: *s.ul-x.un* sulh.
4. Oʻta choʻziq boʻgʻin. Undosh+choʻziq unli+undosh shaklidagi yopiq boʻgʻin tarkibida choʻziq unli mavjud boʻlsa, oʻta choʻziq boʻgʻin deyiladi. Masalan: *shāb-bun* yigit.

Urg‘u

Arab tilidagi urg‘u dinamik hisoblanib, ovozni ko‘taribroq talaffuz qilinadi. Shu jihati bilan o‘zbek tilidagidan farqlanadi. O‘zbek tilida urg‘u so‘zning oxirgi bo‘g‘iniga tushsa, arab tilida urg‘u ko‘pgina hollarda so‘zning oxiridan boshlab uchinchi bo‘g‘inga tushadi. (Masalan, *kátaba*), yoki so‘zning oxiridan boshlab cho‘ziq unlisi bo‘lgan ikkinchi bo‘g‘inga tushadi. Bunda oxirgi unli va tanvinlar (-un, -an, va boshq.) hisobga olinmaydi. (Masalan, *kalām-kalāmun*).

Savol va topshiriqlar

1. ا، ب، ت، ث، ك، م، و، ن، ي harflarini mashq daftaringizga bir necha marta yozing.
2. Arab tilida qisqa va cho‘ziq unlilar qanday ifodalanad?
3. Cho‘ziq unlilarning yozuvda ifodalanishini bilasizmi?
4. Arab tilida so‘z bo‘g‘inlari necha xil bo‘ladi ?
5. Quyidagi harf birikmalarini o‘qing, yozing va transkripsiyalang:

a) بَ تَ ثَ كَ مَ وَ نَ يَ

با تا ثا كا ما وا نا يا

b) بُ تُّ ثُّ كُّ مُّ وُّ نُّ يُّ

بو تو ثو كو مو وو نو يو

v) بَ تَ ثَ كَ مَ وَ نَ يَ

بي تي ثي كي مي ني يي وي

6. Quyidagi so‘zlarni ovoz chiqarib o‘qing, yozing, transkripsiya asosida harakatlarini qo‘ying :

ناب *nāba*

كتاب *kitāb*

مكتوب *maktūb*

كلام *kalām*

كبير *kabūr*

تاب *tāba*

بان *bāna*

ثبت *ṣabata*

ثبوت *ṣubūt*

بيان *bayān*

نبي *nabī*

Lug'at

ناب	-	birovning vazifasini bajarmoq
بان	-	(aniq) ravshan bo'lmoq; ayrilmoq, ajralmoq
تاب	-	tavba qilmoq
ثبت	-	qattiq turmoq, mustahkam turmoq; turg'un bo'lmoq
ثبوت	-	mustahkamlik, barqarorlik, sabot
بيان	-	tushuntirish, sharhlash, aniqlik, ravshanlik
نبي	payg'ambar	
كتاب	kitob	
مكتوب	xat	
كلام	kalom	
كبير	katta	

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. -T.: O'zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. 1989، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

3-mavzu. harflari. Tashdid

Reja:

1. harflari va ularning yozuv shakli.
 2. Shadda, ya'ni ikkilantirish belgisining so'zlarda ishlatilishi.
 3. Alif maqsura va ta-marbuta shaklining so'zlarda kelishi.
- Tayanch iboralar:** shadda, ikkilantirish, alif maqsura, ta-marbuta.

Harflar yozuvi

tovushlar	aloxida	soʻz oxirida	soʻz oʻrtasida	soʻz boshida
d	د	د	د	د
z	ذ	ذ	ذ	ذ
r	ر	ر	ر	ر
z	ز	ز	ز	ز
j	ج	ج	ج	ج
x	ح	ح	ح	ح
x	خ	خ	خ	خ

"ج"-til oldi, jarangli, sirqaluvchi, shovqinli undosh tovush;

"خ"-chuqur til orqa, jarangsiz, sirqaluvchi, shovqinli undosh tovush;

"د"-til oldi, jarangli, portlovchi, shovqinli undosh tovush;

"ر"-til oldi, jarangli, sirqaluvchi, titroq sof sonor undosh tovush, talaffuzida til

uchi yuqori tishlarga yoʻnaladi, til oldi esa tanglayning old qismiga tegib turadi. ر ning talaffuzida til uchi titraydi. Arab tilidagi ر oʻzbek tilidagiga qaraganda ancha qattiq talaffuz qilinadi. Arab tilidagi ر ning aytilishida til uchi koʻproq titraydi.

"ز" – til oldi, jarangli, sirqaluvchi, shovqinli undosh tovush;

"ذ"-tishora, jarangli, shovqinli, sirqaluvchi undosh tovush;

"ح"-sirqaluvchi, shovqinli, jarangsiz, boʻqiz undosh tovushi. ح ning talaffuzida muskullar tarang boʻlib tortiladi va tor oraliq hosil qiladi. Nafas chiqarganda havo shu oraliq orqali ishqalanib oʻtadi, natijada sirqaluvchi jarangsiz undosh hosil boʻladi, tovush paychalari titramaydi. Yumshoq tanglay koʻtariladi. Burun boʻshligidagi havo yoʻli berkiladi. Nutq organlari tarang boʻladi⁴.

Shadda belgisining soʻzlarda ishlatilishi

Arab tilida ayrim soʻzlar tarkibida undoshlarning ikkilanib kelish holati kuzatiladi. Ikkilangan undoshlar soʻz oʻrtasida hamda pauzali oʻqishda soʻz oxirida ham kelishi mumkin. Ikkilangan undoshlar

⁴Arab tili fanidan 22.05.00.-Sharq filologiyasi bakalavriaturasining I-IV kurslari uchun maʼruza matnlari. -T.:2008. -B.14.

talaffuzda qattiqroq yoki o'sha harf ustida bir oz turib qolish bilan hosil qilinadi. Yozuvda ikkilangan harflar bitta harf bilan ifodalanib, ustiga "tashdid" ْ belgisi qo'yiladi. Odatda arabcha matnlarda tashdid yozilmaydi. Bu belgini faqatgina Qur'on, darslik yoki she'riy asarlarda uchratish mumkin. Masalan, جِدًّا *jiddan* (juda), مَكْمَلٌ *mukammalun* (komil), لِكُلِّ *likullin* (har birining), سِرٌّ *sirrun* (sir) kabi.⁵

Alif maqsura va ta-marbuta shaklining so'zlarda kelishi

ي harfi y, ī va ay diftongini ifoda etadi. Bundan tashqari u yana so'z oxirida keladigan ى – (alif maqsura) cho'ziq ā tovushini anglatadi. Masalan, موسى *Mūsā* (Musō), رمى *ramā* (tashlamoq).

Bundan tashqari arab tilida "dumaloq t" ni anglatadigan "ta marbuta" deb nomlangan ة "t" harfini anglatadigan tovush ham mavjud. Bunday harfda tugagan so'z asosan muannas jinsga tegishli ekanligini anglatadi. Masalan, جريدة، خزانة. Uning istisno qoidalari ham mavjudki, o'z o'rnida tushuntiriladi.

Savol va topshiriqlar

1. ج، ح، خ، د، ذ، ر، ز، ه، ح، ج harflarini bir necha marta yozing.
2. Shadda, ya'ni ikkilantirish belgisining so'zlarda ishlatilishini tushuntiring.
3. Alif maqsura, ya'ni qisqa alif va ta-marbuta, ya'ni bog'langan "t" haqida nimalar bilasiz?
4. Quyidagi harakatlangan harf va birikmalarni ovoz chiqarib o'qing va yozing:

a) دَ دُ ذَ ذُ رَ رُ زَ زُ حَ حُ خَ خُ
دا دا ذا ذرا ذرا ذرا زا زا زا جا جا جا حا حا حا خا خا خا

b) دُ دُو ذُ ذُو رُ رُو زُ زُو حُ حُو خُ خُو
دو دو ذو ذو رو رو زو زو حو حو خو خو خو خو

v) دِ دِي ذِ ذِي رِ رِي زِ زِي حِ حِي خِ خِي
دي دي ذي ذي ري ري زي زي حي حي خي خي

⁵ Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.:2007. – В.16.

5. Qiyidagi soʻzlarni yod oling:

زار	<i>zāra</i>	ziyosat qilmoq, koʻrgani bormoq, tashrif
buyurmoq		
دار	<i>dāra</i>	aylantirmoq, burmoq, (atrofida) aylanmoq
راود	<i>rāvada</i>	oʻtinib soʻramoq, oʻziga ogʻdirmoq
وازر	<i>vāzara</i>	koʻmaklashmoq, yordamlashmoq
زاد	<i>zāda</i>	koʻpaymoq, kattalashmoq
كان	<i>kāna</i>	boʻlmoq
رجا	<i>rajā</i>	umid qilmoq

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. - М., 1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. - T., 1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. - T.: Oʻzbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. - T.: Nihol, 2010.
6. 1989، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

4-mavzu. ل، ق، ف، ط، ظ، ع، غ harflari. Tanvin

Reja:

1. ل، ق، ف، ط، ظ، ع، غ harflari haqida maʼlumot.
2. Arab tilida tanvin turlari.
3. Tanvin damma (bosh kelishik)ning soʻz oxirida oʻqilishi. Tanvin kasra (qaratqich kelishik)ning soʻz oxirida oʻqilishi. Tanvin fatxa (tushum kelishik)ning soʻz oxirida oʻqilishi.

Tayanich iboralar: *tanvin, tanvin damma, tanvin kasra, tanvin fatxa.*

Yozuv

<i>tovushlar</i>	aloxida	so'z oxirida	so'z o'rtasida	so'z boshida
<i>t.</i>	ط	ط	ط	ط
<i>z.</i>	ظ	ظ	ظ	ظ
'	ع	ع	ع	ع
<i>g'</i>	غ	غ	غ	غ
<i>f</i>	ف	ف	ف	ف
<i>q</i>	ق	ق	ق	ق
<i>l</i>	ل	ل	ل	ل

"غ" - chuqur til orqa, jarangli, sirqaluvchi, shovqinli undosh tovush;

"ف" - lab-tish, jarangsiz, sirqaluvchi, shovqinli undosh tovush;

"ق" - chuqur tilorqa, jarangsiz, portlovchi, shovqinli undosh tovush;

"ل" - til orqa, jarangli, yon, sof sonor undosh tovush; O'zbek tilidagiga nisbatan

yumshoqroq talaffuz qilinadi. «*Alloh*» so'zi bundan mustasno.

"ع" - portlovchi, jarangli, shovqinli, bo'g'iz undoshi. ع ning hosil bo'lishida bo'g'iz muskullari qattiq jiplashib taranglashadi. Jiplashish spazmatik qisilish xususiyatiga ega bo'ladi. Vaqf (pauza)dan so'ng muskul bir oz bo'shashadi. Bo'g'iz muskullarining qisqarishi vaqtida tovush paychalari titraydi. Shuning uchun ع jarangli undoshdir. Yumshoq tanglay ko'tariladi va havo og'iz bo'shlig'i orqali chiqadi.

"ط" – tish ora, shovqinli, portlovchi, jarangsiz undosh tovush. ط ning talaffuzidagi nutq a'zolarining holati oddiy ت dagidek. Lekin ط ning talaffuzida tilning old qismi milkka qattiq tiralib, undan keskin ajraladi.

Til orqasi yumshoq tanglayga iloji boricha ko'tariladi. Havo og'iz bo'shlig'i orqali o'tadi.

"ظ" – tish orqa, shovqinli, sirg'aluvchi, jarangli undosh tovush. Talaffuzida nutq a'zolarining holati ص ga to'la mos keladi. Faqat ظ

ning talaffuzida tovush paychalari titragani uchun jarangli tovushga aylangan⁶.

Arab tilida tanvinlar

Arab tilida aksariyat soʻzlar (ot, sifat, son) “-un”, “-in”, yoki “-an” qoʻshimchasi bilan tugaydi. Bu qoʻshimchalar quyidagi harakatlar yordamida ifodalanadi.

nomi	talaffuzi	belgisi
Tanvin-fatxa	-an	َ - أَ - ِ
Tanvin-kasra	-in	ِ - ٍ - ِي
Tanvin-damma	-un	ُ - ُو - ُ

Masalan, كِتَابٌ كِتَابٍ كِتَابًا

Savol va topshiriqlar

1. غ، ع، ط، ظ، ق، ف، ل harflar yozuvini daftaringizga bir necha bor yozib mashq qiling.

2. Arab tilida tanvin turlari haqida nimalarni bilib oldingiz?

3. Tanvin damma, tanvin kasra, tanvin fatxaning soʻz oxirida oʻqilishiga doir misollar keltiring.

4. Quyidagi harf birikmalarini yozing va ovoz chiqarib oʻqing:

a) ق ف ع غ ص ض ط ظ

قا فا عا غا صا ضا طا ظا

b) ق ف ع غ ص ض ط ظ

قو فو عو غو صو ضو طو ظو

v) ق ف ع غ ص ض ط ظ

قي في عي غي صي ضي طي ظي

⁶Arab tili fanidan 22.05.00.-Sharq filologiyasi bakalavriaturasining I-IV kurslari uchun maʼruza matnlari. -T.:2008. -B.14.

5. Quyidagi soʻzlarning tanvinlarini qoʻyib, har birini uch martadan yozing:

كلام	<i>kalām</i>	kalom	جبل	<i>jabal</i>	togʻ
مداد	<i>midād</i>	siyoh	مال	<i>mālun</i>	boylik
جيل	<i>jīlun</i>	avlod, nasl, zurriyot	لجام	<i>lijāmun</i>	yugan
مجبور	<i>majbūrun</i>	majbur	مجال	<i>majālun</i>	joy, makon
زواج	<i>zawājun</i>	nikoh, uylanish	منزل	<i>manzilun</i>	manzil, uy
مك	<i>makrun</i>	hiyla	ملك	<i>mulkun</i>	mulk
ثمين	<i>samīnun</i>	qimmatbaho	مملوك	<i>mamlūkun</i>	egalik qilish
ثمن	<i>samanun</i>	narx-navo	مال	<i>jamālun</i>	chiroy

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. -T.: Oʻzbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1989
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

5-mavzu. ه، ض، ص، ش، س harflari. Hamza

Reja:

1. ه، ض، ص، ش، س harflari. Yozuvi. Talaffuzi.
 2. Arab tilida hamza undoshi.
 3. Qatʼiy (oʻqiladigan) hamza va uning imlo qoidalari. Vaslali (oʻqilmaydigan) hamza va uning imlo qoidalari.
- Tayanch iboralar: hamza, qatʼiy hamza, vaslali hamza.*

S va *sh* tovushlari yozuvda س va ش ko‘rinishga ega bo‘lib, *s* nuqtasiz, *sh* uch nuqta ko‘rinishiga ega bo‘lgan bir xil shakldagi harfdir.

s. va *d.* undoshlari esa, ص va ض shaklida bo‘ladi. Ularning ham yozuv shakli bir xil bo‘lsa-da, nuqtasi bilan farqlanadi.

<i>s</i>	س	س	س	س
<i>sh</i>	ش	ش	ش	ش
<i>h</i>	ه	ه	ه	ه
<i>s.</i>	ص	ص	ص	ص
<i>d.</i>	ض	ض	ض	ض

"س" – til oldi, jarangsiz, sirg‘aluvchi, shovqinli undosh tovush.

"ش" – til oldi, jarangsiz, sirg‘aluvchi, shovqinli undosh tovush.

"ص" - til orqa, shovqinli, sirg‘aluvchi, jarangsiz undosh tovush. ص ning talaffuzida nutq a‘zolarining holati tish orqa س ning talaffuzi kabidir. Til uchi pastki tishlar orqasiga tegadi, til orqasi havo o‘tadigan oraliq hosil qilib qattiq tanglayga ko‘tariladi. Bu oraliq س ga qaraganda ص da ancha tor bo‘ladi. Til va butun nutq a‘zolari taranglashadi. Til orqasi iloji boricha yumshoq tanglayga ko‘tariladi. ط va ض kabi havo shiddat bilan chiqadi.

"ض" - tish ora, shovqinli, portlovchi, jarangli undosh. ض talaffuz hususiyati jihatdan ط ga to‘la mos keladi. ض ning talaffuzida tovush paychalari titraydi.

Natijada bu tovush jarangli bo‘ladi. Shuni aytish kerakki, ط kabi ض ning aniq talaffuziga butun nutq a‘zolarining, ayniqsa, tilning tarangligi bilan erishiladi.

"ه" - bo‘qiz tovushi, jarangsiz, sirg‘aluvchi, shovqinli undosh. O‘zbek tilidagidan yengilroq talaffuz qilinadi⁷.

⁷Arab tili fanidan 22.05.00.-Sharq filologiyasi bakalavriaturasining I-IV kurslari uchun ma‘ruza matnlari. -T.:2008. -B.14.

Hamza undoshi

«'» hamza undoshi tovush paychalarida paydo bo'ladigan jarangsiz shovqinli portlovchi undosh. Uning hosil bo'lish usuli quyidagicha: tovush paychalari o'zaro jiplashib, vujudga keltirgan juda qisqa to'xtalish natijasida to'silgan havoning sirtga intilish kuchidan yana ajralishadi. Portlab otilgan havo og'iz bo'shlig'iga o'tadi va shu asnoda engil tomoq qirilishini eslatuvchi tovush talaffuz qilinadi. Yumshoq tanglay ko'tarilgan, burun bo'shlig'iga o'tish yo'li yopiq. O'zbek tilida bunday tovush yo'q.

Masalan: *'uznun* quloq, *mas'ūlun* mas'ul, *jā'a* kelmoq.

' (hamza) tovushi yozuvda ء shaklida ifodalanadi. Hamza uchun ا و ي harflari tayanch vazifasini bajaradi.

So'z boshida hamza uchun ا xizmat qiladi. Hamza fatxa yoki damma bilan kelsa ا ustiga, kasra bilan kelsa ا ostiga yoziladi.

أ - 'a ; أُ - 'u ; إ - 'i

Masalan, أَبٌ *'abun* ota; أُمٌّ *'ummun* ona; ابْنٌ *'ibnun* o'g'il.

So'z o'rtasida kelgan hamza uchun ا و ي harflaridan biri tayanch vazifasini bajaradi. Hamza fatxa bilan harakatlangan bo'lsa yoki fatxadan keyin kelgan bo'lsa uning tayanchi ا bo'ladi. Masalan: سَأَلَ *sa'ala* so'ramoq, مَأْمُولٌ *ma'mūlun* kutilgan, قَرَأَ *qar'a* o'qimoq, مَسْأَلَةٌ *mas'alatun* masala.

Hamza damma bilan harakatlangan bo'lsa, yoki dammadan keyin kelsa, uning tayanchi و bo'ladi. Masalan: سُؤَالَ *su'ālun* savol, مُؤْتَمَرٌ *mu'tamarun* konferensiya.

Hamza kasra bilan harakatlangan yoki dammadan keyin kelsa, uning tayanchi ي bo'ladi. Biroq bunda ى nuqtasiz yoziladi. Masalan: مِائَاتٌ *mi'ātun* yuzlab, سُئِلَ *su'ila* so'ralgan.

Hamzadan oldin “ā” tovushi, keyin “a” tovushi mavjud bo'lsa, hamza mustaqil yoziladi. Masalan, سَأَلَ *sā'ala* (birgalashib so'ramoq), قَرَأَ *qirā'atun* (o'qish).

So'z oxirida kelgan hamza imlosi quyidagicha:

Agar hamza sukunli harfdan yoki cho'ziq unlidan keyin kelgan bo'lsa, u mustaqil holda yoziladi. Masalan: جُزْءٌ *juz'un* qism, إِنْشَاءٌ *'insh āun*.

Hamza qisqa unli tovushdan keyin kelgan bo'lsa, o'sha unliga mos harf ustiga yoziladi. Masalan, قَرَأَ *qara'a* o'qimoq, قُرِيَ *quri'a* o'qilmoq, جَرُوْ *jaru'a* jur'atli bo'lmoq.

Agar hamzadan keyin "ā" tovushi, hamzadan oldin "a" tovushi kelgan bo'lsa, yoki hamzadan oldin unli tovush bo'lmasa, hamzadan keyingi "ā" tovushini ifodalash uchun maddali alif yoziladi. Masalan: أَخِرٌ *āxirun* oxirgi. Madda so'z oxirida ham kelishi mumkin. Masalan, مَا خَذُ *ma'āxizu* manbalar.

Boshqa qo'shimcha belgilardan farqli o'laroq madda belgisi tushirib qoldirmay, hamisha yoziladi⁸.

Vaslali hamza

Arab tilida so'z boshida kelgan ikki ketma-ket undosh harflardan oldin talaffuz qilinmaydigan (vaslali) hamza o'rin oladi. Vaslali hamza yozuvda vasla belgisi "أ" bilan alif (ا) harfi yordamida ifodalanadi va u o'zi bilan qisqa unlilarning biri orqali harakatlanadi, masalan:

أَبْنٌ → أِبْنٌ o'g'il, أِسْمٌ → سَمٌ ism
أَبْنٌ – o'g'il, أَمْرَةٌ – ayol, أِسْمٌ – ism

Agar vaslali hamza bilan boshlangan so'z gapning o'rtasida yoki oxirida turgan bo'lsa, quyidagi holatlar bo'lishi mumkin:

Vaslali hamza bilan boshlangan so'zdan oldingi so'z qisqa unli bilan tugagan bo'lsa, vaslali hamza o'qilmaydi va ikkala so'z qo'shib o'qiladi. Masalan:

أَكْتَبَ قَالَ *qāla-ktub* – "yoz" dedi

Vaslali hamza bilan boshlangan so'zdan oldingi so'z undosh tovush bilan tugagan bo'lsa, qat'iy hamzadan keyin qaysi unli kelgan bo'lsa, o'sha unli tovush talaffuz qilinadi. Masalan:

أَبْنُهُ *ma-nib-nu-hu* kim uning o'g'li

Bunday hamza arabchada "هَمْزَةُ الْوَصْلِ" deyiladi. Talaffuz qilinadigan hamza esa, "هَمْزَةُ الْقَطْعِ" deyiladi⁹.

⁸ Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.:2007. – В.25.

⁹ Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.:2007. – В.29.

Savol va topshiriqlar

1. ه، ض، ص، ش، س harflarining to'rt xil ko'rinishini daftaringizga yozing va talaffuzini o'rganing.
2. Hamza undoshi haqidagi ma'lumotingizni umumlashtiring.
3. Qat'iy (o'qiladigan) hamza va uning imlo qoidalari va vaslali hamza qoidalarini aytib bering.
4. Quyidagi so'z birikma va jumllarini daftaringizga o'qing va yozing:

شَاكِرٌ ضَرْبٌ شَاكِرٌ Shokir urdi.
كَبِيرٌ ضَرْبٌ كَبِيرٌ katta mavzoley
طَائِرَةٌ ضَحْمَةٌ ulkan samolyot
ظَرْفٌ صَعْبٌ qiyin vaziyat
فَلْمٌ عَجِيبٌ ajoyib film

5. Quyidagi yangi so'zlarni yod oling:

ضَرْبٌ (i) urmoq
ضَرْبٌ ضَرْبٌ mavzoley, maqbara
طَائِرَةٌ samolyot
طُولٌ uzunlik
طُولُ النَّهَارِ kun bo'yi
ظَرْفٌ ظَرْفٌ ظَرْفٌ vaziyat
ظُهُرٌ tush payti, peshin
عَجَائِبٌ عَجَائِبٌ ajoyib
عَرَبَةٌ vagon

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. -T.: O'zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. 1989، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

6-mavzu. Aniqlik artikli. Shamsiy va qamariy harflar

Reja:

1. “Al” aniqlik artikli haqida tushuncha.
2. Arab alifbosining 2 guruhga bo'linishi. Shamsiy va qamariy harflar.
3. “Al“ artiklidagi “l” tovushi talaffuzi.

Tayanch iboralar: Shamsiy, qamariy, al, artikl, talaffuz.

“Al” aniqlik artikli

Arab tilida “al” aniqlik artikli mavjud bo'lib, u yagona artikl hisoblanadi. Agar gap oldindan ma'lum bo'lgan predmet yoki shaxs haqida bo'lsa, o'sha predmet yoki shaxsni bildirgan so'z aniq holatda hisoblanadi va u arab tilida ال artikli bilan boshlanadi hamda tabiiyki, oxiri tanvin qo'shimchasiz tugaydi.

كِتَاب (noma'lum) kitob,

Agar so'z gapiruvchi va tinglovchiga noma'lum bo'lgan predmet yoki shaxsni bildirsa, u noaniq holatda hisoblanadi va ال artiklisiz, tanvin qo'shimchasi bilan yoziladi. Masalan:

الكتاب – (aniq) kitob

Shuningdek, ال artikli يَوْمٌ kun so'ziga qo'shilganda, الْيَوْمَ bugun ma'nosini anglatadi. Bu artikl يَوْمٌ ma'noni ham anglatadi. Masalan: إنسانٌ inson, الْإِنْسَانُ insoniyat, xalq.

Bundan tashqari dunyoda yagona bo'lgan predmetni ifodalovchi so'zlar har doim aniqlik artikli bilan ishlatiladi. Masalan:

الشمس – Quyosh, القمر – Oy, الأرض – Yer

Arab tilidagi deyarli barcha otlarni yuqoridagi usul bilan aniq yoki noaniq holatda ifodalash mumkin. Lekin yana shunday so'zlar ham mavjudki, ular aniqlik artiklini qabul qilmaydi, biroq doim aniq holatda hisoblanadi. Bular: shaxs nomlari, geografik nomlar, kishilik va ko'rsatish olmoshlaridir¹⁰.

¹⁰ Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.:2007. – В.42.

Shamsiy va qamariy harflar

Arab alifbosidagi 28 harf ikki guruhga bo'linadi:

1. Qamariy harflar, ular 14 ta:

ا، ب، ج، ح، خ، ع، غ، ف، ق، ك، م، ه، و، ي

2. Shamsiy harflar, ular ham 14 ta:

ت، ث، د، ذ، ر، ط، س، ش، ص، ض، ز، ظ، ل، ن

“Al“ artiklidagi “l” tovushi talaffuzi

“Al“ artiklidagi “l” tovushi ba'zan talaffuz qilinadi, ba'zan qilinmaydi va bu narsa so'zning birinchi harfiga bog'liq:

Agar so'z shamsiy harf bilan boshlangan bo'lsa, “l” tovushi talaffuz qilinmaydi. Uning hisobiga birinchi harf bo'lgan shamsiy harf ikkilantirib talaffuz qilinadi. Yozuvda bu harf ustiga “tashdid” harakati qo'yiladi. Qamariy harflardan oldin kelgan “l” da bunday o'zgarish sodir bo'lmaydi. Masalan:

الشَّمْسُ → أَلشَّمْسُ
الدَّرْسُ → أَلدَّرْسُ

Harakatlarni qo'yish lozim bo'lgan holatlarda shamsiy harflardan oldin kelgan «ال» artiklining «ل» harfidagi sukun yozilmaydi, undan keyingi harfga tashdid belgisi qo'yiladi:

الطَّالِبُ - الطَّالِبُ; الدَّقْتُرُ - الدَّقْتُرُ

«ال» artiklining hamzasi – vaslali hamza. Uni qo'ish va yozishda vaslali hamzaga tegishli barcha qoidalarga rioya qilishdan tashqari quyidagilarni esda tutish lozim:

1. «ال» artiklidan oldin kelgan «مِنْ» (chiqish kelishigi - «-dan» ma'nosini ifodalaydigan predlog) «مِنْ» qo'yladi:

مِنْ الْجَامِعَةِ → مِنَ الْجَامِعَةِ - universitetdan;
مِنْ الْكُتَّابِ → مِنَ الْكُتَّابِ - yozuvchilardan.

2. «ال» artikli bilan boshlangan so'zlarga «uchun», «-ga», «-niki» kabi ma'nolarni anglatuvchi «لِ» predlogi qo'shilsa, hamzaning tagligi bo'lgan (alif) ham tushib qoladi:

لِ الْمَجَلَّةِ + لِ = لِلْمَجَلَّةِ (jurnalga);
لِ الْإِنْسَانِ + لِ = لِلْإِنْسَانِ (inson uchun).

«ل» predlogidan keyingi soʻz «لُغَةٌ» (*til*), «لَحْمٌ» (*goʻsht*) kabi «ل» harfidan boshlanadigan soʻz boʻlsa, artiklning «ل» harfi ham tushib qoladi:

لُغَةٌ → لِلُّغَةِ = ل + اللُّغَةُ = ال + لُغَةٌ
 لَحْمٌ → لِلْحَمِّ = ل + اللَّحْمُ = ال + لَحْمٌ
 لِلَّهِ → لِلَّهِ = ل + اللَّهُ = ال + لَهُ
 فِي الْجَامِعَةِ الْجَدِيدَةِ - *yangi universitetda*;
 مِنَ الْمَدِينَةِ الْجَمِيلَةِ - *goʻzal shahardan*;
 لِلْعَالِمِ الْمَشْهُورِ - *mashhur olimga*;
 كَبِيتٌ ضَخْمٌ - *katta uy*;
 عَمَلٌ حَسَنٌ - *yaxshi ish*;
 مِنْ لُغَةٍ أُجْنَبِيَّةٍ - *(bir) chet tilidan*¹¹.

Savol va topshiriqlar:

1. “Al” aniqlik artikli nima?
2. Nima uchun arab harflari 2 turga boʻlingan?
3. Shamsiy va qamariy harflarni aytib bering.
3. “Al“ artiklidagi “l” tovushi talaffuzi haqida nimalarni bilasiz?
4. Quyidagi yangi soʻzlarni “al” aniqlik artikli bilan birga yozing va soʻzlarni yod oling:

مُسْتَقِيلٌ mustaqil
 مُشْتَأَقٌ mushtoq
 اِحْتِيَاجٌ ehtiyoj
 اسْتَبْدَالٌ almashtirish
 اسْتِخْدَامٌ ishlatish, (*n. dandir*) foydalanish
 كَوَالْفِ koʻp. آَلْفٌ ming
 اِنْتِاجٌ mahsulot
 اِلْمَاسْتِشْرَاقٌ almashtiriladigan narsa
 مَعًا birgalikda
 مَقَابِرُ koʻp. مَقْبَرَةٌ maqbara, qabr
 مَكْتُوبٌ yozilgan

Foydalanilgan adabiyotlar:

¹¹ Абдужабборов А. Араб тили. - Т., 2005. -Б.25.

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. -T.: O'zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. 1989 ، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

2-MODUL. SO‘Z TURKUMLARI. ISMNING TURLARI VA UNING GRAMMATIK KATEGORIYALARI

1-mavzu. Ot so‘z turkumi

Reja:

1. So‘z turkumlari.
2. Arab tilida otlarning turlari.
3. Turdosh otlar va atoqli otlar.

Tayanch iboralar: *Suz turkumlari, ot turlari, turdosh otlar, atoqli otlar.*

So‘z turkumlari

Arab tilida so‘zlar uch turkumga bo‘linadi:

1. الاسم - *'al'ismu* – ism. Bu turkumga ot, sifat, olmosh, son, ravish, fe'ning harakat nomi (masdarlar), sifatdosh kabi funktsional formalari, ayrim ko'makchilar, modal so‘zlar kiradi.
2. الفعل - *'alfi'lu* – fe'l. Bu turkumga fe'ning barcha zamonlari, mayllari, nisbatlari, bo'lishli va bo'lishsiz shakllari kiradi.
3. الحرف - *'alx.arfu* – harf. Bu turkumga aniqlik artikli, predloglar, turli xil yuklamalar, umuman yordamchi so‘zlar kiradi.

Arab tilidagi ot kimni yoki nimani anglatib kelganiga qarab oqil va g‘ayri oqilga bo‘linadi. Oqilni anglatuvchi otlarga odamni anglatgan otlar, g‘ayri oqilga esa odamdan boshqasini anglatgan otlar kiradi. Masalan:

oqil	فاطمة، مهندس، طبيب، كريم
g‘ayri oqil	كلب، ثعلب، طاولة، كرسي

Otning jinsi o‘zgarmas bo‘lib u yo muzakkar yoki muannas jinsda bo‘ladi:

muzakkar	تين، جبل، بيت، حائط
muannas	غرفة، سيارة، بذلة، جريدة

Otlar ma‘no jixatidan ikki turga bo‘linadi:

1. Turdosh otlar.
2. Atoqli otlar.

Turdosh otlar. Bir turdagi predmetlarning, hodisalarning umumlashtiruvchi nomi turdosh ot deyiladi. Masalan: درس شارع،

معلم، منزل، kabi. Turdosh otlar atoqli otlarga qaraganda ko‘p miqdorni tashkil qiladi.

Arab tilida turdosh otlar ifodalangan tushunchaning xususiyatiga ko‘ra ikki turga bo‘linadi:

1. Aniq (konkret) otlar. Aniq otlar bevosita predmetni ifoda etadi: *سَيَّوْهَدُوْة* *siyohdon*, *سَطْر* *satr*, *بِقْرَطَاس* *bir varaq qog‘oz*, *يَسْنَة* *sil* kabi.

2. Mavhum (abstrakt) otlar. Mavhum (abstrakt) otlar ish-harakat, sifat yoki holat haqidagi mavhum tushunchalarni ifodalaydi. Mavhum otlar so‘z oxiriga *يَّة* – qo‘shimchasini qo‘shish bilan hosil qilinadi. Masalan:

إِنْسَانٌ *inson* – *إِنْسَانِيَّةٌ* *insoniylik*
قَابِلٌ *qabul qiluvchi* – *قَابِلِيَّةٌ* *qobiliyat*

Atoqli otlar. Atoqli ot yakka shaxs, geografik nomlar, jonivor yoki narsaning nomlarini bildirgan otdir. Arab tiliga xos bo‘lgan kishining laqabi va kunyasi kabilar ham atoqli otga mansubdir. Masalan:

حسن، زيد، فاطمة، عائشة
الدب، الثعلب، الذئب، الأرنب
خزانة، منزل، غرفة، شارع، قلم
دمشق، طشقند، مصر، جزائر
أبو بكر، أبو جهل، أبو هنيفة

O‘zbek tilida bo‘lgani kabi arab tilida ham **kichraytma otlar** mavjud bo‘lib, ular erkalash, kichraytirish ma‘nosida qo‘llanadi. Kichraytma otlar

- 1) uch o‘zakli otlardan *قُوْعِيْلٌ* qolipidan, *كَلْبٌ* *kuchuk* – *كَلْبِيَّةٌ* *kuchukcha*
- 2) to‘rt o‘zakli otlardan *تُعَلْبٌ* qolipidan hosil qilinadi. *تُعَلْبٌ* *tulki* – *تُعَلْبِيَّةٌ* *tulkicha*
- 3) Besh o‘zakli otlardan to‘rt o‘zakli kichraytma otlar hosil qilinadi va bunda oxirgi o‘zak harf tushirib qoldiriladi: *سَفْرَجَلٌ* *behi* – *سَفْرَجِيَّةٌ* *behicha*
- 4) Birinchi bo‘g‘inida cho‘ziq unli mavjud bo‘lgan so‘zlardan *فُوَيْعِلٌ* vaznida kichraytma otlar hosil bo‘ladi. Masalan: *عُصْفُوْرٌ* *chumchuq* – *عُصْفُوْرِيَّةٌ* *chumchuqcha*
- 5) *أَنَّ* - qo‘shimchasida tugaydigan erkaklar ismidan kichraytma otlar yasalganida mazkur qo‘shimcha saqlanadi.

سَلْمَانٌ (*erkalar ismi*) – *سَلْمَانِيَّةٌ* (*kichraytma erkaklar ismi*)

6) Kichraytma ot shakllari ayrim predlog, deb atalmish soʻzlarda ham qoʻllaniladi va shu predloglardagi maʼnoning oz yoki qisqa ekanligiga ishora qiladi.

Masalan:

قَبْلُ oldin - قُبَيْلٌ bir oz oldin
بَعْدَ keyin - بُعَيْدٌ bir oz keyin

Arab tilida **dona otlar** ham mavjud boʻlib, bir xil predmetlar ichidan bir donasini bildiradi va ular ot oxiriga " ة " harfini qoʻshish bilan hosil qilinadi.

حَمَامٌ kaptarlar - حَمَامَةٌ kaptar

سَمُونٌ somon - سَمُونِيَّةٌ somonning bir choʻpi

ذَهَبٌ tilla - ذَهَبَةٌ tilla boʻlakchasi

تَفَاحٌ olma - تَفَاحَةٌ olma ¹²

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida otlar necha turga boʻlinadi?
2. Turdosh otlar va ularga oid soʻzlarga misollar keltiring.
3. Yakka shaxs ismi, geografik joy nomi, narsa yoki jonivorning nomi qaysi ot turkumiga kiradi?
4. Quyidagi yangi soʻzlarni oʻqing, yozing, yod oling:

حِكَايَةٌ hikoya

جَوَارٌ suhbat, dialog

سِيَّتٌ olti

كُوسِرٌ koʻp. أُسْرَارٌ sir, yashirin narsa

خَصِيبٌ unumdor, serhosil

اِسْتِقْلَالٌ istiqlol

خَصِيبٌ unumdor, serhosil

كُوسِبَايِكُ koʻp. شَبَابِيكُ deraza

شُكْرًا جَزِيلاً katta rahmat

اَصْحَاءُ koʻp. صَحِيحٌ sogʻ, sogʻlom

صُعُوبَةٌ qiyinlik, qiyinchilik

ضَبْطٌ aniqlik

¹² Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.-B.34.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. -T.: O'zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. 1989 ، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

2-mavzu. Sifat. Tub, nisbiy va rangni anglatuvchi sifatlar

Reja:

1. Sifat. Arab tilida sifatlarning turlarga bolinishi.
2. Tub sifat va uning xususiyatlari.
3. Nisbiy sifatga oid so'zlar ma'no xususiyatlari.

Tayanch iboralar: *sifat, sifat darajalari, oddiy daraja, qiyosiy daraja, orttirma daraja*

Arab tilida o'zbek tilidagiday predmetning shaklini, hajmini rangini, muammuni bildirib, uni darajalab ko'rsata oladigan so'zlar sifatlar deyiladi. Ular **فَاعِلٌ** ، **فَعِيلٌ** ، **أَفْعَلٌ** vaznlardan yasaladi. Masalan: **كَثِيرٌ** *ko'p*، **وَاسِعٌ** *keng*، **أَخْضَرٌ** *yashil* kabi.

Sifatlar 2 turga bo'linadi: Tub hamda nisbiy sifatlar.

1. **Tub sifatlar.** Tub sifatlar tom ma'nosini bilan belgi tuşunchasini ifodalaydi. Belgi kishining sezgi a'zolari orqali sezilgan, faqat-idroki bilan tasavvur etilgan konkret va abstrakt elementlardir. Mas., qizil, achik, sovuk kabi. Arab tilida tub sifatalar ham otlar kabi muzakkar va muannas jinslarga, birlik, ikkilik, ko'plik sonlarga ega. Sifatdagi birlik, ikkilik sonlarning hosil bo'lish usuli otlardan farq qilmaydi.

Arab tilida sifatlarning 20 dan ortiq vazni mavjud. Shulardan quyidagi o'ntasi eng ko'p uchraydigan vaznlardir:

№	vaznlar	misollar
1	فَعِيلٌ	كَرِيمٌ <i>saxiy</i>
2	أَفْعُلٌ	أَحْمَرٌ <i>qizil</i>
3	فَعْلٌ	سَهْلٌ <i>oson</i>
4	فُعْلٌ	صَلْبٌ <i>qattiq</i>
5	فَعْلٌ	حَسَنٌ <i>yaxshi, chiroyli</i>
6	فَعِلٌ	فَرِحٌ <i>shodon, quvnoq</i>
7	فَاعِلٌ	نَاعِمٌ <i>yumshoq, nafis</i>
8	فَيْعِلٌ	طَيِّبٌ <i>yaxshi</i>
9	فَعُولٌ	غَيُورٌ <i>qizg'anchiq</i>
10	فَعْلَانٌ	جَوْعَانٌ <i>och</i>

Sifatning muannas jinsi muzakkar jins formasiga فَعْلَانٌ — qo'shimchasini qo'shish orqali hosil qilinadi. Bu vaznlar ichida eng ko'p uchraydigan فَعِيلٌ va فَعْلٌ vaznlaridir. Qolganlari nisbatan kamroq uchraydi. Gapda turli gap bo'lagi bo'lib kelgan sifatlarning haqiqiy xususiyatini yo'qotib, otlashib ham keladi. Masalan: أَمِينٌ *ishonchli*¹³.

Bunday so'zlarga shaxs nomlari ham kiradi:

عباس، جبار، غفور، قادر، جميل، محمود، كاملة، كامل.

Tub sifatlarning 3 xil darajaga ega: oddiy, qiyosiy, orttirma daraja.

1. Oddiy daraja sifatlari.

Masalan:

كبير حسن قريب

¹³ Халидов Б. Учебник арабского языка. -Т.: Ўқитувчи, -С.156-157.

2. Qiyosiy daraja sifat. Qiyosiy daraja sifat uch undoshli fe'lni أَفْعَلُ formasiga tushirish va مِنْ predlogini orttirish orqali hosil qilinadi.

Masalan:

كِتَابٌ أَكْبَرُ مِنَ الْمَجَلَّةِ Kitob jurnalдан kattaroq

Ko'rinib turibdiki sifatning qiyosiy darajasi o'zbek tiliga «roq» qo'shimchasi bilan tarjima qilinadi.

3. Orttirma daraja.

Orttirma daraja o'z navbatida 2 ga bo'linadi: a) mutloq orttirma daraja; b) qiyosiy orttirma daraja.

Mutloq orttirma daraja. Mutloq orttirma daraja va qiyosiy orttirma daraja ham أَفْعَلُ vaznida bo'lib, mutloq orttirma daraja moslashgan aniqlovchilarday bo'lib keladi., shuning uchun ham u sifatlanmish bilan to'la moslashadi (holatda, kelishikda, jinsda va hokazoda) va o'zbek tilida «...eng...» deb tarjima qilinadi¹⁴.

jins	birlik	ikkilik	ko'plik
Mz	أَفْعَلٌ	أَفْعَلَانِ	أَفْعَالٌ
mn	فَعْلَى	فَعْلَيَانِ	فَعْلِيَاتٌ

Misol:

الرَّجُلُ الْأَحْسَنُ	eng chiroyli erkak
الْمَرْأَةُ الْحُسْنَى	eng chiroyli ayol
الرِّجَالُ الْأَحْسَنُ	eng chiroyli erkaklar
النِّسَاءُ الْحُسْنَى	eng chiroyli ayollar

Orttirma darajadagi sifat izofaning birinchi bo'lagi bo'lib kelganida, jinsda o'zgarmay, أَفْعَلُ shaklini oladi. Undan keyin kelayotgan so'z ko'plikda, qaratqich kelishigida keladi. Masalan:

أَحْسَنُ الرِّجَالِ	eng chiroyli kishi
أَحْسَنُ النِّسَاءِ	eng chiroyli ayol ¹⁵

2. Nisbiy sifat. Nisbiy sifat predmetning belgisini boshqa predmetga yoki tushunchaga nisbatan bildiradi. U ko'pincha belgisi

¹⁴ Arab tili fanidan 22.05.00.-Sharq filologiyasi bakalavriaturasining I-IV kurslari uchun ma'ruza matnlari. -T.:2008. -B.14.

¹⁵ Халидов Б. Учебник арабского языка. -Т.: Ўқитувчи, -С.156-157.

aniqlab kelayotgan aniqlanmishning ishlangan materialini, kelib chiqqan joyini, biror predmetga mansubligini bildiradi.

Nisbiy sifat ham asliy sifat kabi muzakkar va muannas shakllariga ega.

Nisbiy sifatning muzakkari asosan ot oxiridagi *-un* (tanvin damma) o'rniga *ي* - *-iyyun* qo'shimchasini qo'shish bilan hosil qilinadi. Muannas nisbiy sifat esa, ko'pchilik sifat kabi so'z oxiriga *يَّة* - *-iyyatun* qo'shimchasini qo'shish bilan hosil qilinadi. Masalan:

ذهب *zahabun* (tilla) so'zidan - > ذهبى *zahabiyyun* - > ذهبية *zahabiyyatun* - tilladan (yasalgan)

ا yoki ى harfi bilan tugagan otlardan nisbiy sifat hosil bo'lganida *ي* - qo'shimchasidan oldin ا yoki ى harflari و ga aylanadi. Masalan:

دُنْيَا - dunyo - > دُنْيَوِيٌّ، دُنْيَوِيَّةٌ - dunyoviy,

“Ta marbuta” bilan tugagan so'zlardan nisbiy sifat hosil bo'lganida, mazkur harf tushib qoladi. Masalan:

سياسية - سياسي - سياسة

Ikki o'zakli otlardan nisbiy sifat hosil qilinganda, و harfi orttiriladi. Masalan:

سنوية، سنوي - سنة - سنوية، سنوي - سنة

Savol va topshiriqlar:

1. Sifat deb nimaga aytiladi?
2. Sifat necha turga bo'linadi?
3. Arab tilida sifat darajalari qanday bo'ladi?
4. Sifat darajalari haqida gapirib bering va misollar keltiring?
5. Quyidagi sifatlarni o'qing, yozing, yod oling.

طويل	<i>t.avūlun</i>	uzun
أحمر (حمراء)	<i>'ax.maru</i>	qizil
أصفر (صفراء)	<i>'as.faru</i>	sariq
عربي	<i>'arabiyyun</i>	arab
انجليزي	<i>'injiliziyyun</i>	ingliz
فارسي	<i>fārisiyyun</i>	fors
عتيق	<i>'atīqun</i>	eski

منير	<i>munīrun</i>	yorug'
روسي	<i>rūsiyyun</i>	rus
شهري	<i>shahriyyun</i>	oylik
يومي	<i>yavmiyyun</i>	kunlik
ذكي	<i>zakiyyun</i>	oqil
أزبكي	<i>'uzbakiyyun</i>	o'zbek
إفريقي	<i>'ifriqiyyun</i>	afrikalik
كثير	<i>kaṣīrun</i>	ko'p
عظيم	<i>'az.īmun</i>	ulkan

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. -T.: O'zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. 1989 ، القاهرة ، علم اللغة العربية . لزمود فهمي حجازم . د.
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

3-mavzu. Olmoshlar

Reja:

1. Arab tilida olmoshlarning turlari. Kishilik olmoshlari. Ko'rsatish olmoshlari. So'roq olmoshlari.
2. Birikma olmoshlari. Ot bilan keluvchi birikma olmoshlarining vazifalari.
3. Ajratuvchi yoki ta'kidlovchi olmoshning gapdagi vazifasi va qo'llanilishi.

Tayanch iboralar: *olmosh, kishili kolmoshlari, birikma olmoshlari, ko'rsatish olmoshlari, so'roq olmoshlari.*

Arab tilida olmoshlar quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Kishilik olmoshlari.
2. Ko'rsatish olmoshlari.

3. So'roq olmoshlari.
4. Birikma olmoshlar.
5. Ajratuvchi yoki ta'kidlovchi olmoshlar.

KISHILIK OLMOSHLARI

shaxs	jins	birlik	ikkilik	ko'plik
III	muzakkar muannas	هو <i>huva</i> u هي <i>hiya</i> u	هما <i>humā</i> u ikkalovi	هم <i>hum</i> ular هن <i>hunna</i> ular
II	muzakkar muannas	أنت <i>'anta</i> sen أنت <i>'anti</i> sen	أنتما <i>'antumā</i> siz ikkalovingiz	أنتم <i>'antum</i> sizlar أنتن <i>'antunna</i> sizlar
I	muzakkar muannas	أنا <i>'anā</i> men	-----	نحن <i>nax.nu</i> bizlar

KO'RSATISH OLMOSHLARI

Yaqin predmetlarga nisbatan ko'rsatish olmoshlari quyidagilar:

Jins	birlik	ikkilik	ko'plik
muzakkar	ذا <i>zā</i> bu	ذَان <i>zāni</i> bu ikkisi	أولاء <i>'ulā'i</i> bular
muannas	ذِي <i>zī</i> , ذِهِ <i>zīhi</i> bu تَا <i>tā</i> , تِهِ <i>tīhi</i>	تَان <i>tāni</i> bu ikkisi	

Uzoq predmetlarga nisbatan ko'rsatish olmoshlari quyidagilar:

Jins	birlik	ikkilik	ko'plik
muzakkar	ذَاكَ <i>zāka</i> ذَلِكَ <i>zālika</i> u	ذَانِكَ <i>zānika</i> u ikkisi	أولائك <i>'ulā'ika</i> ular
muannas	تَاكَ <i>tāka</i> تِلْكَ <i>tilka</i> u	تَانِكَ <i>tānika</i> u ikkisi	

Odatda yaqin predmetlarga nisbatan ko'rsatish olmoshlariga *ها hā* old qo'shimchasi qo'shib qo'llaniladi:

jins	birlik	ikkilik	ko'plik
muzakkar	هذا <i>hāzā</i> bu	هذان <i>hāzāni</i> bu ikkisi	هؤلاء <i>hā'ulā'i</i> bular
muannas	هذه <i>hāzihi</i> bu	هاتان <i>hātāni</i> bu ikkisi	

SO'ROQ OLMOSHLARI

Arab tilida so'roq olmoshlari so'roq gaplarda qo'llaniladi. So'roq gaplar ohang yordamida ifodalanishi bilan birga (buni biz so'roq gaplar mavzuida ham tushuntirib o'tamiz) so'roq olmoshlari orqali ham tuziladi:

b) مَنْ *man* kim? ما *mā* nima? so'roq olmoshlari
 مَنْ أَنْتَ؟ - Kim sen? ما هَذَا؟ ما هَذِهِ؟ - Bu nima?

BIRIKMA OLMOSHLAR

Kishilik olmoshlarining ikkinchi turi birikma olmoshlar deyiladi va otga, predloglarga, fe'lga va yuklamalarga qo'shib kelishi mumkin.

Birikma olmoshlar quyidagi shaklga ega:

shaxs	jins	birlik	ikkilik	ko'plik
		birikma olmosh	birikma olmosh	birikma olmosh
III	mz	ه -	هُمَا -	هُم -
	mn	ها -	هُمَا -	هِنَّ -
II	mz	كَ -	كُما -	كُهم -
	mn	كِ -	كُما -	كُنن -
I	mz, mn	ي -		نا -

Ot so'z turkumiga birikuvchi olmoshlar odatda egalikni bildiradi va o'zbek tilida egalik afkslari bajargan vazifani bajaradi (-im, -ing, -i, -si). Boshqacha aytganda, qaratqich kelishigida kelgan kishilik olmoshlari bilan vazifadoshdir (mening ...im, sening ...ing, uning ...si (i) va h.). Masalan:

بَيْتُهُ - uning uyi
قَلَمُكَ - sening qalaming

Birikma olmoshlarining otlar bilan birikuvchi va turlanishi namunasi

kelishik	birlik		ikkilik		ko'plik	
	misol	qo'shimcha	misol	qo'shimcha	misol	qo'shimcha
Bosh k.	مُعَلِّمًا	ُ - -u	مُعَلِّمًا	َا - -ā	مُعَلِّمُونَ	ُو - -ȳ
Qar.k.	مُعَلِّمِ	- -i	مُعَلِّمَيْكَ	َاي - -ay	مُعَلِّمِيكَ	ِي - -ū
Tush.k.	مُعَلِّمًا	َا - -a]			

I shaxs birlik olmoshi qo'shilganida, ot har uch kelishikda bir xil ko'rinishda bo'ladi. Masalan:

kelishik	birlik	ikkilik	ko'plik
Bosh k.	مُعَلِّمِي	مُعَلِّمَائِي	مُعَلِّمِيَّي
Q-T k.		مُعَلِّمِيَّي	مُعَلِّمِيَّي

Ot qaratqich kelishigida kelganida yoki “- ay” qo'shimchasi bilan tugaganida, III shaxs birikma olmoshlaridagi “u” tovushi “i” tovushiga o'zgaradi:

كُتِبْنَا، كُتِبْتُمَا، كُتِبْنَا

“Ta marbuta” harfi bilan tugagan otlarga bu olmoshlar qo'shilganida, u “alif”ga o'zgaradi. Masalan:

جريدة → جريدته *uning gazetasi*

ساعة → ساعته *uning soati*

AJRATUVCHI YOKI TA’KIDLOVCHI OLMOSH

Ot kesimli gaplarning kesimi ba’zan aniq holatdagi so’zdan iborat bo’ladi. Qiyoslang: Bu hayotdir -> *Bu* (siz bilan menga ma’lum bo’lgan) hayotdir. Buni o’zbek tilida quyidagi ibora yordamida ifodalash mumkin: “Hayot degani mana shu”.

Birinchi variant “ Bu hayotdir” ilgari o’rganganimiz umumiy qoida asosida shakllanadi: هذه حياة

Ikkinchi variantdagi iborani ifodalash uchun gapning egasi bilan kesimi o’rtasiga ularga jinsda va sonda mos bo’lgan kishilik olmoshi qo’yiladi hamda shu kishilik olmoshi **ajratish olmoshi** deb yuritiladi. Masalan:

هذه هي الحياة - Hayot degani mana shu¹⁶.

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida olmoshlarning necha xil turi bor?
2. Birikma olmoshlari gapda nimalar bilan birikadi?
3. Ajratuvchi yoki ta’kidlovchi olmoshning gapdagi vazifasi nimadan iborat?
4. Quyidagi jummalarni yozing, o’zbek tiliga tarjima qiling:

هذا كتابٌ. هذه مسطرةٌ. أين السَّبُّورَةُ؟ أين المحبَّرَةُ؟ خُذِ القَلَمَ. هَاتِ قَلَمَ الحِبرِ. خُذِ
الرِيشَةَ. هذا وَرَقٌ. ما هذه؟ مَنْ أَنْتَ؟ أَنْتَ أوزبكيٌّ. هي عَرَبِيَّةٌ. الوَرَقَةُ بيضاءٌ. هذا هو
الحائِطُ. دَفَتَرُكُمْ هُنَا. مُم إفریقیون.

5. Yangi so’zlarni yod oling:

¹⁶ Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.: Ўқитувчи, -С.48.

مسطرة -chizg'ich
أين - qayerda
سبورة - doska
مخبرة -siyohdon
خذ - ol (b.m)
ريشة - pero
أوزبكي - o'zbek
عربية - arab
بيضاء - oq
حائط - devor
هنا - bu yerda
إفريقي - afrikalik

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
- 2.Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
- 3.Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
- 4.Talabov E. Arab tili. -T.: O'zbekiston, 1993.
- 5.Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
- 6.1989 د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
- 7.Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
- 8.Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

4-mavzu. So‘z o‘zagi. O‘zak undoshlar. Shakl yasovchi undoshlar

Reja:

1. Arabcha so‘z o‘zagi.
2. O‘zak tashkil qiluvchi undoshlar ekanligi.
3. Noo‘zak harflar va ularning qollanilishi.

Tayanch iboralar: o‘zak, hamzali o‘zak, negiz, noto‘qri o‘zak, o‘zak bo‘lmagan undosh, to‘qri o‘zak, umumiy o‘zak.

Arab tilidagi so‘zlarning o‘zagi uning skletini tashkil etib faqatgina undosh tovushlardan tuziladi. So‘z tarkibidagi unli tovushlar o‘zakning ma‘nosini o‘zgartiradi va yangi so‘z yasalişini ta‘minlaydi. So‘z strukturasi o‘zgarishi va tovushlarning almashish hodisalari arab morfologiyasining xarakterli xususiyatidir. Bu so‘zlarning forma va konkret leksik ma‘nolari farqlansa ham ular o‘zaro umumiy o‘zakka ega, ular asosiy ma‘no bilan boqlanadilar. Arab tilida o‘zak aksariyat holatda 3 undosh tovushdan iborat bo‘ladi. Bundan tashqari 2-4-5 o‘zakli سفرجل ، فم ، جحفل ، كتاب ، كتاب ، كاتب –so‘zlar ham mavjud.

- a) fe‘lning 3 ta o‘zagi 3 turli undoshdan tashkil topgan bo‘lsa “to‘qri o‘zak” deyiladi: كَتَبَ ، شَرِبَ
- b) agar o‘zak tarkibida 2 ta bir xil undosh bo‘lsa «ikkilangan o‘zak» deyiladi: ظَنَّ ، ضَلَّ
- v) agar o‘zak tarkibida hamza bo‘lsa hamzali o‘zak deyiladi: أَخَذَ
- g) agar o‘zak tarkibida ا و ى harflari bo‘lsa «noto‘qri o‘zak» deyiladi: نَسِيَ

So‘z o‘zak harflardan tashqari o‘z tarkibida o‘zak bo‘lmagan undoshlarni ham saqlaydi. Bunday undoshlar 10 ta. Ularni bir jumlagga jamlab, yodda saqlash maqsadida اليوم تنسأه “bugun sen uni unutasan” mazmunidagi jumla tuzilgan. Bunday undoshlar fe‘llarga yoki boshlanq‘ich so‘zlarga qo‘shilib, yangi so‘zlar yasaydi. M: (فاعِلٌ) – كَتَبَ - (فعل) ; كَاتِبٌ

Arab filologlari so‘zlarning turli morfologik formalarini sistemalash-tirish ularning turlariga umumiy nom berish maqsadida qolip sifatida faala o‘zagidan

foydalaniladi. Istalgan soʻzning oʻzak harflari (فعل) qolipidagi oʻzak harflar bilan almashtirilib oʻzak boʻlmagan undoshlar va harakatlar oʻzgarishsiz qoldiriladi.

Savol va topshiriqlar:

1. Arabcha soʻz oʻzagi qanday harflardan iborat?
2. Oʻzak tashkil qiluvchi undoshlar deb nimani tushunasiz?
3. Nooʻzak harflar va ularning qollanilishi haqida soʻzlab bering.
4. Quyidagi soʻzlarning oʻzagini toping:

زَوْجٌ رِيحٌ زَمِيلٌ دِرَاسَةٌ دُكْتُورٌ دَلْوٌ دِهْلِيْزٌ ذَهَبٌ رَأْسٌ رَجُلٌ رَحْلَةٌ

5. Quyidagi gaplarni oʻqing va tarjima qilishga harakat qiling:

أنا مشغول بدراسة. الدكتور عالم. أَخَذْتُ دَلْوًا. الدهليزُ نظيفٌ. يَأْمَنِي رَأْسِي.
الرجلُ نحيفٌ. أَجِبُّ رَحْلَةً. زَمِيْلَكَ جميلٌ. زَوْجُكَ ثَمِيْنٌ. الرِيْحُ شَدِيْدَةٌ.

6. Quyidagi yangi soʻzlarni yod oling :

دِرَاسَةٌ oʻrganish
دُكْتُورٌ doktor
دَلْوٌ chelak
دِهْلِيْزٌ koridor
ذَهَبٌ oltin
رَأْسٌ bosh
رَجُلٌ erkak kishi
رَحْلَةٌ safar, sayohat
رِيْحٌ shamol
زَمِيْلٌ hamkasaba
زَوْجٌ er

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.

4. Talabov E. Arab tili. -T.: O'zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. 1989 ، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

5-mavzu. So'z vaznlari

Reja:

1. Arab tilidagi so'zlarning xilma-xil shakllarini bir tartibga solish.
2. Arab tilida vazn, ya'ni qoliplarning mavjudligi.
3. Uch o'zakli fe'llar vaznining yasalishi.

Tayanch iboralar: *vazn , o'zak, shakl, model, negiz.*

Har bir grammatik kategoriya arab tilida o'zining vazn deb atalmish muayyan shakli – modeliga ega. Arab tilshunoslari vaznga asos qilib ف، ع، ل harflarini olishgan. Bunda ف harfi birinchi o'zak undoshni, ع harfi ikkinchi o'zak undoshni, ل harfi esa uchinchi o'zak undoshni ifodalaydi. Masalan: *yozmoq* so'zi **فَعَلَ** , *kitob* so'zi esa **فَعَالٌ** vazniga tushadi.

Agar so'z to'rt yoki besh undoshli o'zakdan iborat bo'lsa, to'rtinchi va beshinchi undoshlarni ifodalash uchun ل harfi orttiriladi.

Masalan: **فَعَّلَ** → **تَرَجَّمَ** **فَعَّلِلْ** → **جَحْمَرِشْ**

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilidagi so'zlarning xilma-xil shakllarini bir tartibga solish deganda nimani tushunasiz?
2. Arab tilida vazn, ya'ni qoliplar nima degani?
3. Uch o'zakli fe'llar vaznining yasalishini tushuntiring.
4. Quyidagi sўzlarнинг vaznini aniqlang:

1) حُكَّامٌ، مَحْكَمَةٌ، مَحْكُومٌ، حُكْمٌ ;	3) مُحَمَّدٌ، أَحْمَدٌ، حَمْدٌ، حَمِيدٌ ;
2) إِكْتِمَالٌ، تَكْمِيلٌ، مُكَمَّلٌ، كَامِلٌ ;	4) قَاعِدٌ، مَقَاعِدٌ، قَعَدْتُمْ، قَاعِدَةٌ .

5. Quyidagi o‘zaklardan berilgan vaznlar bo‘yicha so‘zlar yasang:

فَعِيلٌ: كثر، كبر، صغر، جمل؛
مَفْعُولٌ: كتب، قرأ، حمد، ضرب؛
يَفْتَعِلُ: كسب، قطع، جمع، رزق؛
مُسْتَفْعَلٌ: قبل، خرج، حكم، نثر؛
يُفْعَلُ: وسوس، ترجم، دحرج، زلزل.

6. Quyidagi iboralarni o‘qing va yod oling:

- السلام عليكم يا أستاذ!
- و عليكم السلام يا نبيّلة!
- أَرْجُو مَعْدِرَةً، يَا أَسْتَاذَ، تَأَخَّرْتُ قَلِيلًا.
- *Kechirasiz, ustoz, biroz kech qoldim.*
- خَيْرًا؟
- *Tinchlikmi?*
- خَيْرًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ. تَعَطَّلَتِ الْحَافِلَةُ فِي الطَّرِيقِ. أَتَسْمَحُ لِي بِالذُّخُولِ؟
- *Tinchlik, xudoga shukur. Yo ‘lda avtobus buzilib qoldi. Kirishga ruxsat berasizmi?*
- لَا بَأْسَ. تَفَضَّلِي، أَدْخُلِي.
- *Щечqisi yo ‘q. Marhamat, kir.*
- شُكْرًا، يَا أَسْتَاذَ!
- *Rahmat, ustoz!*
- عَفْوًا، يَا بُنَيَّتِي.
- *Arzimaydi, qizginam¹⁷.*

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. - М., 1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. - T., 1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. - T.: O‘zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. - T.: Nihol, 2010.
6. د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1989

¹⁷ Abdujabborov A. Arab tili. - T.: 2005, - B.50.

7.Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.

8.Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

6-mavzu. Lug‘at bilan ishlash

Reja:

1. Arab tilida lug‘at bilan ishlashda so‘zning o‘zagini aniqlanishi.
2. So‘zning o‘zagini aniqlash orqali so‘zning ma‘nosini topish.

Tayanch iboralar: *lug‘at, o‘zak, hamzali o‘zak, noto‘qri o‘zak, to‘qri o‘zak, umumiy o‘zak.*

Yuqoridagi darslarda ko‘rib o‘tganimizdek, so‘z tarkibidagi harflarni o‘zak

va noo‘zaklarga ajratish arabcha lug‘at bilan ishlashni ancha osonlashtiradi. Lug‘atlarda alifbo tartibida o‘zak harflar xonalarga ajratilgan. Uning ostida arab tilida fe‘llarning “infinitiv” shakli bo‘lmaganligi bois uch o‘zakli fe‘llarning o‘tgan zamon, 3-shaxs, birlik, muzakkar jinsi beriladi. Shundan so‘ng undan hosil bo‘ladigan so‘zlar qatori beriladi. Masalan, *مَكْتُوبٌ , كِتَابٌ* kabi so‘zlarni tabiiyki, *كُتِبَ* xonasidan qidirish lozim bo‘ladi. Bularning boshida yuqorida ta‘kidlaganimizdek , uch o‘zakli fe‘lning o‘tgan zamon, 3-shaxs, birlik, muzakkar jinsi, ya‘ni *كُتِبَ* fe‘li turadi.

Demak, lug‘atlar asosan o‘zak asosida tuzililadi. Ularda bir o‘zakka oid bo‘lgan so‘zlar bir joyda beriladi. Bunday lug‘at bilan ishlashda so‘zning tarjimasini bilish uchun avval uning o‘zagini aniqlash kerak. Ammo bu narsaga ko‘p o‘qib, o‘rganib erishiladi. Agar o‘quvchiga bir o‘zakka oid bir necha so‘zlar ma‘lum bo‘lsa, ularning o‘zagini topish osonroq bo‘ladi.

Masalan, *دَرَسٌ , مَدْرَسَةٌ , تَدْرِيْسٌ , مُدْرِسٌ* so‘zlari «درس» o‘zagi asosida va *كَلِمَةٌ , مُتَكَلِّمٌ , كَلَامٌ , تَكَلَّمَ* so‘zlarining o‘zagi esa «كلم» o‘zagi asosida hosil qilingan.

Har bir yangi so‘zning ma‘nosini topishda ularni lug‘atdan ilgari aniqlab olingan o‘zaklar bo‘yicha qidirish lozim. Ya‘ni *مَحْمُودٌ , أَحْمَدٌ* so‘zlarining ma‘nolarini lug‘atlarda alifbo tartibida berilgan «ح» harfida boshlangan «حمد» o‘zagidan qidirish kerak bo‘ladi.

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida lug‘at bilan ishlashda so‘zning o‘zagi qanday aniqlanishtiriladi?
2. So‘zning o‘zagini aniqlash lug‘atdan so‘zning ma’nosini topishda qanachalik ahamiyatligini tushuntiring.
3. Quyidagi so‘zlar ma’nosini lug‘at yordamida toping:

بادن، بروز، بيان، جليل، جميل، شديد، مصباح، سلام، صداقة، مأمول، مسألة،
رئيس، عجيب، مقعد، نافذة، غرفة، مشهور .

4. Quyidagi so‘zlarning o‘zagini aniqlang:

- 1) حُكْمٌ، مَحْكُومٌ، حُكْمٌ; 3) مَحْمَدٌ، أَحْمَدُ، حَمْدٌ، حَمِيدٌ;
- 2) إِكْتِمَالٌ، تَكْمِيلٌ، مُكْمَلٌ، كَامِلٌ; 4) قَاعِدٌ، مَقَاعِدٌ، قَعْدَتُمْ، قَاعِدَةٌ;

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. -T.: O‘zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
6. 1989. د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.
8. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

7-mavzu. Jins kategoriyasi

Reja:

1. Arab tilida grammatik jins turlari.
2. Muzakkar va muannas jins haqida tushuncha.
3. Ularning jumla yasashda ishtiroki.

Tayanch iboralar: muzakkar jins, muannas jins, ta marbuta, ikki jinsga oid ismlar.

Arab tilida otlar ikki jinsga – muzakkar va muannasga ajraladi. Muannas jinsning grammatik belgisi soʻz oxiridagi *-atun, -atu* qoʻshimchasidir. U yozuvda ة (ta marbuta) harfi bilan ifodalanadi. Shuningdek, اء- āʻu qoʻshimchasi hamda ى- ā qoʻshimchasi bilan tugagan soʻzlar, (agar ى- ā harfi oʻzak tarkibiga kirmasa,) muannas soʻz hisoblanadi. Masalan:

جريدة	<i>jarīdatun</i>	gazeta
صحراء	<i>s.ax.rāʻu</i>	sahro
بشرى	<i>bushrā</i>	xushxabar

Arab tilida shunday soʻzlar mavjudki, ularning jinsi grammatik belgiga emas, shu soʻzning mazmuniga qarab belgilanadi:

1. Muannaslik grammatik belgisi boʻlmagan quyidagi soʻzlar muannas hisoblanadi:

a) ayol kishini yoki ayollarning ismini bildiruvchi soʻzlar:

أمّ *'ummun* ona, عروس *'arūsun* kelin, أخت *'uxtun* opa

b) tanadagi juft aʼzolari bildiruvchi soʻzlar:

يد *yadun* qoʻl, رجل *rijlun* oyoq

v) aniqlik artiklini olmaydigan va tanvin qoʻshimchasi bilan tugamaydigan geografik joy nomlari hamda xalq nomlari:

بغداد *bag'dādu* Bog'dod, مصر *mis.ru* Misr, الروس *'ar-rūsū* rus

g) shamol, olov, urush, quyosh kabi soʻzlar:

نار *nārun* olov, ريح *rīx.un* shamol, حرب *x.arbun* urush, شمس *shamsun* quyosh.

2. ة – ta marbuta harfi bilan tugagan soʻz erkak zotini bildirsa yoki erkak kishiga qoʻyilgan ism boʻlsa, bu soʻz muzakkar soʻz hisoblanadi. Masalan: خَلِيفَةٌ – xalifa, طَلْحَةُ – Talha
3. Bundan tashqari ة – ta marbuta bilan tugamagan ayrim otlar har ikkala jinsda ishlatilishi mumkin. Masalan:
- فَرَسٌ – ot, كَبَدٌ – jigar
 حَالٌ – x.ālun holat
 سَوْقٌ – sūqun bozor¹⁸

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida grammatik jins turlari haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. Quyidagi soʻzlarni muzakkar va muannas jinsga ajrating:
- a) maʼnosiga koʻra muannas jinsiga tegishli boʻlgan ismlarga 6 ta misol yozing;
- b) shakliga koʻra muannas jinsiga mansub boʻlgan ismlarga 6 ta misol yozing;
- v) har ikkala jinsda bir xil koʻrinishga ega boʻlgan ismlarga 6 ta misol yozing.
3. Quyidagi ismlarning muannas jinsi shaklini yasang:

طَالِبٌ – tolib, student;	مُجْتَهِدٌ – tirishqoq;	مُؤْمِنٌ – moʻmin;
فَلَّاحٌ – dehqon;	جَمِيلٌ – chiroyli;	عَاشِرٌ – oʻninchi;
نَشِيطٌ – faol;	صَابِرٌ – sabrli;	كَوْصِيْرٌ – koʻruvchi;
	مُتَرْجِمٌ – tarjimon ¹⁹ .	

¹⁸ Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.: Ўқитувчи, -С.40.

¹⁹ Abdujabborov A. Arab tili. - Т.: 2005, - В.52.

4. Quyidagi so'zlarni muzakkar va muannas jinsga ajrating:

عَمُّ، خَالٌ، خِيَاطَةٌ، مُعَلِّمَةٌ، جَارٌ، مُمْتَلٌ، مُسَلِّنَةٌ، فَلَاحٌ، مُدْرِسَةٌ، طَبَّاحٌ، تَلْمِيذَةٌ، عَرُوسٌ، أُمٌّ، أَخٌ

5. Quyidagi so'zlarni yozing va yod oling:

خَالٌ - <i>tog'a</i>	عَمَّةٌ - <i>amma</i>
نَوْرٌ - <i>buqa</i>	سَوْدَاءٌ - <i>qora</i>
بَيْضَاءٌ - <i>oq</i>	عَلَامَةٌ - <i>buyuk olim</i>
عَامِلٌ - <i>ishchi</i>	عَادِلٌ - <i>odil</i>
حَامِلٌ - <i>homilador</i>	مَرْيَمٌ - <i>Maryam</i>
حَمَزَةٌ - <i>Hamza</i>	صَحِيفَةٌ - <i>gazeta</i>

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. - М., 1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. - T., 1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Talabov E. Arab tili. - T.: O'zbekiston, 1993.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. - T.: Nihol, 2010.
6. د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1989
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.

8-mavzu. Kelishik kategoriyasi

Reja:

1. Arab tilida kelishik: bosh, qaratqich va tushum kelishigi.
2. Otlarning turlanishi.
3. Ikki kelishikli otlar.

Tayanch iboralar: bosh, qaratqich, tushum kelishigi, ikki kelishikli, turlanish.

O'zbek tilidan farqli o'laroq arab tilida ism guruhiga kiruvchi so'zlarning 3 ta kelishigi mavjud: Bosh, qaratqich, tushum kelishiklari. Bu kelishiklar o'ziga xos qo'shimchalarga ega. O'zbek tilidagi qolgan qo'shimchalar vazifasini predloglar deb atalmish so'zlar bajaradi. Quyidagi jadvalda birlik muzakkar va muannas jinsga tegishli so'z kelishikda turlangan. Qo'shimchalar o'zgarishiga diqqat qilamiz:

holat	kelishik	muzakkar j.	muannas j.	qo'shimchasi
noaniq	b.k.	مُعَلِّمٌ	مُعَلِّمَةٌ	ُ- -un
	q.k.	مُعَلِّمٍ	مُعَلِّمَةٍ	ِ- -in
	t.k.	مُعَلِّمًا	مُعَلِّمَةً	ًا- -an
aniq	b.k.	المُعَلِّمُ	المُعَلِّمَةُ	ُ- -u
	q.k.	المُعَلِّمِ	المُعَلِّمَةِ	ِ- -i
	t.k.	المُعَلِّمًا	المُعَلِّمَةَ	ًا- -a

Arab tilida qaratqich va tushum kelishigida bir xil qo'shimchaga ega bo'lgan qator so'zlar mavjud. Bular ikki kelishikli so'zlar deyiladi. Ikki kelishikli so'zlar ال artiklisiz hamda tanvin qo'shimchasiz kelganda ham aniq holatda deb hisoblanadi. Ular bosh kelishikda -u, qaratqich-tushum kelishigida - a harakatini oladi. Bunday so'zlar ال artikli bilan yoki izofa shaklida, yoki birikma olmoshi bilan birga kelganda uch kelishikli turlanishga aylanadi.

Bunday so'zlar quyidagi umumiy forma bo'yicha turlanadi:

kelishik	noaniq	aniq holat	izofa holatida
----------	--------	------------	----------------

	holat		
Bosh k.	أَجْمَلُ	الأَجْمَلُ	أَجْمَلُ البَنَاتِ
Qar.k	أَجْمَلٌ	الأَجْمَلِ	أَجْمَلِ البَنَاتِ
Tush.k.	أَجْمَلٍ	الأَجْمَلِ	أَجْمَلِ البَنَاتِ

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida nechta kelishik mavjud?
2. Ismlar turlanishida qanday kelishik qo'shimchalarini oladi?
3. Qanday so'zlar Ikki kelishikli otlar turiga mansub?
4. Quyidagi so'zlarni kelishiklarda turlang:

فَلَاحٌ дехқон
مَجَلَّةٌ журнал
مُدَّرِسٌ мударрис
مُتَرْجِمٌ таржимон
مُسْلِمٌ муслумон
مُنْتَعِمٌ ўқувчи
جَامِعَةٌ университет

5. Matnni tarjima qiling²⁰:

أنا أوزبكي. فاطمة عربية. سميرة وسليمة تركيتان. أنتما عاملان. هما فلاحان. هي ممثلة. هو مهندس. المدرس شاب. المدرسة شابة. الباب مفتوح. النافذة مفتوحة. الشارع عريض. المدينة جميلة. الكتابان جديان. زينب ومريم حسنيان. سليم مدرس وسليمة طالبة. السيارتان زرقاوان. البابان أخضران والنافذتان صفراوان. العصا قصيرة. اليدان طويلتان. العينان سوداوان. الأذنان كبيرتان.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Xalidov B.Z. Arab tili darsligi. – T.,2007.

9-mavzu. Son kategoriyasi. Ikkilik son.

Reja:

1. Son va uning grammatik turlari.
2. Ikkilik sonning yasalish va shakllari.
3. Ikkilik sonning kelishikda turlanishi

Tayanch iboralar: son, ikkilik son, kelishik, grammatik tur, turlanish

Gap ikki predmet yoki shaxs haqida ketganida grammatik ikkilik son ishlatiladi va u quyidagicha shakllanadi:

1. Soʻz oxiridagi tanvin damma oʻrniga **ان- āni** qoʻshimchasini qoʻshish bilan. Masalan:

شارع → شارعان - ikkita koʻcha

2. Aniqlik artikli birikib kelgan soʻzlarda ham bu qoʻshimcha oʻzgarmaydi:

²⁰ Abdujabborov A. Arab tili. – T.:2005. -B.56.

الشارعان - الشارع، البيتان - البيت

3. “ Ta marbuta” bilan tugagan so’zlar ikkilik sonda kelganda, “ta mamduda”ga o’zgaradi. Masalan:

مِلْعَقَتَان - مِلْعَقَةٌ - ikkita qoshiq

4. وان - harflari bilan tugagan so’zlarda ء belgisi o’rniga qo’shimchasini qo’shish bilan ikkilik son hosil qilinadi. Masalan: أسماء - ikki ism

5. Ayrim ikki undoshli o’zakdan iborat so’zlardan ham وان - qo’shimchasini qo’shish vositasida ikkilik son hosil qilinadi. Masalan:

أخوان - aka-uka

Bunday so’zlarning ayrimlaridan esa umumiy qoida asosida:

يدان - ikkita qo’l

6. يان - qo’shimchasi bilan tugagan so’zlardan يان - qo’shimchasini qo’shish bilan. Masalan:

مُسْتَشْفَيَان - مُسْتَشْفَى - ikkita shifoxona

Ikkilik shaklidagi so’zlarning kelishikda turlanishi

Ikkilik sondagi so’zlar kelishikda quyidagicha turlanadi :

noaniq holatda			aniq holatda		
kelishik	muzakkar	muannas	muzakkar	muannas	qo’shimchasi
b.k	تَلْمِيذَان	تَلْمِيذَاتَان	التَلْمِيذَان	التَلْمِيذَاتَان	-āni - ان
q.k.-t.k.	تَلْمِيذَيْن	تَلْمِيذَتَيْن	التَلْمِيذَيْن	التَلْمِيذَتَيْن	-ayni - يْن

Jadvaldan ko’rinib turganidek, ikkilik sondagi so’zning qaratqich va tushum kelishiklari bir xil qo’shimchaga ega.

Shuningdek, aniq holatda ham, noaniq holatda ham bir xil kelishik qo’shimchalarini oladi.

Shu bilan birga ikkilik sondagi muzakkar va muannas soʻzlar ham kelishiklarda bir xil qoʻshimchaga ega boʻladi.

Ilgari aytib oʻtganimizdek, koʻrsatish olmoshlari kelishikda turlanmaydi. Lekin ularning ikkilik sondagi variantlari qaratqich va tushum kelishigida boshqacha shaklda boʻladi:

№	kelishiklar	Yaqindagi predmet		Uzoqdagi predmet	
		Muz.j	Muan.j	Muz.j	Muan.j
1.	bosh kelishik	هَذَا	هَاتَانِ	ذَانِكَ	تَانِكَ
2.	qaratqich kel.	هَذَيْنِ	هَاتَيْنِ	ذَيْنِكَ	تَيْنِكَ
3.	tushum kelish.	هَذَيْنِ	هَاتَيْنِ	ذَيْنِكَ	تَيْنِكَ

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida grammatik son necha turli boʻladi?
2. Ikkilik son qanday hosil qilinadi?
3. Ikkilik son kelishikda qanday turlanadi?
4. Quyidagi birlikdagi soʻzlarni ikkilikka aylantiring:

بَابٌ ЭШИК

بِطَاقَةٌ карточка

بَلَدَةٌ шаҳар

بَيْتٌ уй

بَيْرٌ қудуқ

مُمْتَلٍ актёр

مَنْزِلٌ манзил

مِنْضَدَةٌ стол

مُهَنْدِسٌ инженер

مُؤَرِّخٌ тарихшунос

مُوظَّفٌ хизматчи

5. Yuqorida berilgan yangi soʻzlar orqali gap tuzing.

6. Quyidagi oʻzbekcha jummalarni arabiyga oʻgiring:

Boʻr oq. Ikki doska yashil. Ikki portfel katta. Ikki gazeta yangi. Chiroq kichkina. Ikki xarita eski. Jurnal yangi. Ikki xona katta. Ikki devor oq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.: 1981.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -Т.: Nihol, 2010.
6. 1989 ، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.

10-mavzu. Ko'plik son. To'g'ri ko'plik

Reja:

1. Arab tilida ko'plik son turlari haqida.
2. To'g'ri ko'plikning yasalish shakllari.

Tayanch iboralar: grammatik son, to'g'ri ko'plik, siniq ko'plik, moslashuv.

Arab tilida ko'plik son turlari haqida

Arab tilida gap ikkidan ortiq predmet yoki shaxs to'g'risida ketganida ko'plik son ishlatiladi. Ko'plik son o'zining morfologik xususiyatiga ko'ra ikki xil bo'ladi:

1. To'g'ri ko'plik.
2. Siniq ko'plik.

To'g'ri ko'plik

So'zning oxiriga ma'lum qo'shimchalarni qo'shish bilan hosil bo'ladigan ko'plik to'g'ri ko'plik deyiladi. To'g'ri ko'plik quyidagicha hosil bo'ladi:

1. Birlik muzakkar jins otlar oxiridagi tanvin o'rniga **وُنْ** - *'ūna* qo'shimchasini qo'shish bilan. Masalan:

مُؤرِّخٌ *mu'arrixun* tarixchi - مؤرِّخُونَ *mu'arrixūna* tarixchi
مَلَّاحٌ *mallāx.un* dengizchi - مَلَّاحُونَ *mallāx.ūna* dengizchilar

Bu qo'shimcha yordamida ba'zan shaxsni bildirmaydigan so'zlardan ham ko'plik hosil qilish mumkin. Masalan:

سِنُونَ - سَنَةٌ yillar

2. Birlik muannas jins so'zlardan esa, (ة) – *atun* qo'shimchasi o'rniga (ات) - *-ātun* qo'shimchasini qo'shish bilan hosil qilish mumkin. Masalan:

سيارة sayyaratun avtomashina
سيارات sayyārātun avtomashina

3. Agar muannas jins otlar اء- yoki ى- qo'shimchasida tugagan bo'lsa, hamza و *w* ga, ى- esa *ay* ga aylanadi. Masalan:

صحراء *s.ax.rā'u* cho'l - صحراوات *s.ax.rāwātun* cho'llar
ذكرى *zīkrā* esdalik - ذكريات *zīkrāyātun* esdaliklar

To'g'ri ko'plik shaklidagi so'zlarning kelishikda turlanishi

jins	kelishik	noaniq holat	aniq holat	qo'shimchalar
muz.j.	b.k.	مُهَنْدِسُونَ	المهندسون	ون - <i>-na</i>
	q.- t.k.	مهندسين	المهندسين	ين - <i>-ūna</i>
muann.j	b.k.	مهندسات	المهندسات	ات - <i>-ātun</i>
	q. – t.k.	مهندسات	المهندسات	ات - <i>-ātu</i> ات - <i>-ātin</i> ات - <i>-āti</i>

Jadvalda ko'rinib turganidek, muzakkar va muannas to'g'ri ko'plikdagi so'zlarda qaratqich va tushum kelishiklari bir xil qo'shimchaga ega hamda aniq va noaniq holatlarda ham kelishik qo'shimchalari o'zgarmaydi.

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida ko'plik son turlari haqida nimalar bilasiz?
2. To'g'ri ko'plik birlik sonidan qanday yasaladi?
3. Quyidagi yangi so'zlarni yozing va yod oling:

كلمات

مدرس	<i>mudarrisun</i>	o'qituvchi
متعلم	<i>muta'allimun</i>	o'quvchi
حجرة	<i>x.ujratun</i>	xona
موظف	<i>mu'vaz.z.afun</i>	xizmatchi
شبان	<i>shubbānun</i>	yigitlar
شابات	<i>shābbātun</i>	qizlar
فنان	<i>fannānun</i>	rassom; artist
ممثّل	<i>mumassilun</i>	aktyor; artist
مصور	<i>mus.avvirun</i>	musavvir
مؤرخ	<i>mu'arrixun</i>	tarixchi
نجار	<i>najjārun</i>	duradgor
خياط	<i>xayyāt.un</i>	tikuvchi
ملاح	<i>mallāx.un</i>	dengizchi
مترجم	<i>mutarjimun</i>	tarjimon

4. Yuqoridagi so'zlardan to'g'ri ko'plik hosil qiling.

5. Matnni tarjima qiling:

هم معلمون. أنتم مهندسون. نحن مصورون. المعلمون حاضرون. الموظفون أيضاً حاضرون. المهندسون غائبون. المصورون مشغولون. المؤرخون مشهورون. الملاحون ماهرون. هل هم نجارون؟ لا. هم خياطون. هن معلمات. أنتن فلاحات. المعلمات غائبات. الفلاحات حاضرات. العاملات عاقلات. هل أنتن خياطات؟ نعم. نحن خياطات. هؤلاء مترجمون. أما أولائك فهم مدرسون. نحن شبان. أنتن شابات. هؤلاء هم الطلاب. هذه هي الكلية. أولائك هم الممثلون.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. - М., 1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. - T., 1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Халидов Б.З. Учебник арабского языка. - Т.: 1981.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. - T.: Nihol, 2010.
6. 1989، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.

11-mavzu. Siniq ko'plik

Reja:

1. Arab tilida siniq ko'plik.
2. Siniq ko'plikning shakllari.
3. Siniq ko'plikda moslashuv.

Tayanch iboralar: grammatik son, to'g'ri ko'plik, siniq ko'plik, moslashuv

Siniq ko'plik

Arab tilida siniq ko'plik keng qo'llaniladi. U so'zning ichki tuzilishini o'zgartirish natijasida hosil bo'luvchi ko'plikdir. Masalan:

كتاب *kitābun* kitob - كتب *kutubun* kitoblar;
خبر *xabarun* xabar - أخبار *'axbārun* xabarlar;
طالب *t.ālibun* talaba – طلاب *t.ullābun* talabalar

Siniq ko'plik shakllari

Ciniq ko'plikning turlari juda xilma-xildir. Bir xil qolipga tushadigan otlarning bir necha siniq ko'plik turlari mavjud bo'lishi mumkin.

Masalan, فاعِل qolipiga tushadigan otlarning 15 tagacha siniq ko'plik turi bor: فُعَالٌ، فُعَلَةٌ، فُعَلَاءٌ، فَوَاعِلٌ va boshqalar kabi.

Misollar:

طالب *talaba* طُلابٌ yoki طَلِبَةٌ *talabalar*
عالم *olim* علماء *olimlar*
فارس *chavandoz,otliq* فُرسانٌ yoki فَوارسٌ *otliqlar*

Siniq ko'plik turlarini eslab qolish qiyin masala. Bu erda bizlarga lug'at yordamga keladi. Lekin ayrim otlar turi borki, ularning siniq ko'pligi muayyan forma (qolip) asosida yasaladi.

Masalan, أَفْعَلٌ (muan.j. فَعَلَاءٌ) qolipidagi rang yoki jismoniy qusurni anglatadigan sifatlarning siniq ko'pligi فُعَلٌ qolipidan yasaladi.

Masalan:

أحمر *qizil* (muan.j. حَمْرَاءٌ) – ko'pligi حُمُرٌ *qizil*,
أعرج *oqsoq* (muan.j. عَرَجَاءٌ) – ko'pligi عُرُجٌ *oqsoqlar*

فُعِلُّ yoki فَعَّلَةٌ qolipiga tushadigan otlarning siniq ko'pligi فُعِلُّ ; فَعَّلَةٌ qolipiga tushadigan otlar esa فَعَّلٌ qolipiga tushadi.

Masalan,

أُمَّة *xalq, millat* – ko'pligi أُمَمٌ *xalqlar, millatlar*;

دَوْلَةٌ *davlat* - ko'pligi دَوْلٌ *davlatlar* .

To'rt o'zakli otlar (ة bundan mustasno) siniq ko'pligi فَعَالِلٌ yana مَفَاعِلٌ، مَفَاعِلٌ، أَفَاعِلٌ، أَفَاعِلٌ va boshqa qoliplardan yasaladi.

Masalan:

a) barcha to'rttala harfi ham o'zak bo'lgan ot – جَحْفَلٌ *ulkan qo'shin* - > جَحَافِلٌ ;

b) birinchi yoki ikkinchi harfi o'zak bo'lmagan ot: مَنَزَلٌ *uy* -> مَنَازِلٌ ; نَوَافِدٌ -> نَافِذَةٌ *deraza* ; مَرَاجِلٌ -> مَرَحَلَةٌ *daraja* ; أَصَابِعٌ -> *barmoq* .

Besh o'zakli otlarning siniq ko'pligi فَعَالِيلٌ yana أَفَاعِيلٌ، أَفَاعِيلٌ va boshqa qoliplardan yasaladi.

Masalan,

مَفَاتِيحٌ – مَفَاتِيحٌ *kalit* ; سَلْطِينٌ – سُلْطَانٌ *sulton* ; مَسَاكِينٌ – مَسَاكِينٌ *kambag'al, bechora* .

Agar so'z besh harfdan ortiq bo'lsa, uning siniq ko'pligi to'rt o'zakli so'zlar kabi hosil qilinadi. Ya'ni avvalgi to'rt harf olib qolib, qolgani tushirib qoldiriladi.

Masalan, عُنْدَلِيْبٌ *bulbul* – عُنْدَلِيْبٌ *bulbullar*.

Quyida ko'p qo'llaniladigan siniq ko'plik formalari namunasi keltirilgan:

1. أَحْزَابٌ - *partiya* - حِزْبٌ أَفْعَالٌ
2. عِلْمٌ - *bilim* - فِعْلٌ فُعُولٌ
3. مَدِينَةٌ - *shahar* - مَدُنٌ فُعُلٌ
4. كَبِيرٌ - *katta* - كَبِيرٌ فِعَالٌ
5. دَنْجَزٌ - *dengiz* - دَنْجَزٌ أَفْعَالٌ
6. كِيْيِمٌ - *kiyim* - كِيْيِمٌ أَفْعَلَةٌ
7. دُوهِيٌّ - *dohiy* - دُوهِيٌّ فُعَلَاءٌ
8. دُوهِيٌّ - *do'st* - دُوهِيٌّ أَفْعَلَاءٌ
9. بُوْتِيْرٌ - *botir* - بُوْتِيْرٌ فُعَلَانٌ
10. جَزَائِدٌ - *gazeta* - جَزَائِدٌ فَعَائِلٌ

11. مَرَضِيَّ - مَرِيضٌ *bemor* - فَعَلَى
12. هَدَايَا - هَدِيَّةٌ *sovg'a* - فَعَالَى

Siniq ko'pliklarning quyidagicha turlanishi

1. Tanvin bilan tugagan siniq ko'pliklar birlik son kabi turlanadi.
2. 11 va 12 qoliplarga tushadigan siniq ko'pliklar kelishiklarda o'zgarmaydi .
3. Siniq ko'pliklarning qolgan vaznlari ikki kelishikli turlanishga ega.

Moslashuv qoidalari

Agar aniqlanmish ot bilan ifodalanib, siniq ko'plik formasida va shaxsni bildirgan bo'lsa, aniqlovchi u bilan jinsda, sonda, kelishikda va holatda to'liq moslashadi. Masalan,

الطُّلَابُ الْعُقَلَاءُ *aqlli talabalar(mz.)*

الطَّالِبَاتُ الْعَاقِلَاتُ *aqlli talabalar(mn.)*

رِجَالٌ كَثِيرُونَ *ko'pgina erkaklar (noaniq)*

Agar aniqlanmish ot bilan ifodalanib, siniq ko'plik yoki muannas to'g'ri ko'plik shaklida va predmetni bildirgan bo'lsa, u holda aniqlovchi birlik muannas jinsda bo'ladi.

Masalan:

الْكِتَابُ الْجَدِيدُ *yangi kitoblar (aniq)*

النَّبَاتَاتُ الْمُفِيدَةُ *foydali o'simliklar (aniq)*

Yuqoridagi moslashuv qoidalari aniqlovchi vazifasida kelgan ko'rsatish olmoshlari va otlashgan kesimlarga ham tegishlidir. Uning farqi shundaki, umumiy qoidaga binoan kesim noaniq holatda bo'ladi.

Masalan:

هُؤُلَاءِ الْوُزَرَاءُ عُقَلَاءُ *Bu vazirlar oqildirlar.*

هُؤُلَاءِ النِّسَاءُ عَاقِلَاتُ *Bu ayollar oqiladirlar.*

هَذِهِ الصُّحُفُ جَدِيدَةٌ *Bu gazetalar yangidir.*

هَذِهِ الطَّوَالِتُ مَفِيدَةٌ *Bu stollar foydalidir.*

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida siniq ko'plik deganda nimani tushunasiz?
2. Siniq ko'plikning qanday shakllari mavjud?
3. Siniq ko'plikdagi moslashuvni tushuntiring.

4. Quyidagi matnni o'qing, yozing va berilgan yangi so'zlar orqali o'zbek tiliga tarjima qiling:

في المكتبة

نحن في المكتبة. في هذه المكتبة كثير من الكتب المطبوعة و المخطوطة. هنا توجد مؤلفات أدبية و علمية باللغات الأزركية و الروسية و العربية و الانجليزية. هذه هي قاعة المطالعة. هي واسعة و نيرة. هنا طاولات و كراسي و خزانات للكتب. الطلاب جالسون حول الطاولات. هم مشغولون بالقراءة و الكتابة. و أما الطالبات فهن جالسات حول المنضدة بالقرب من اولئك الطلاب. فاطمة جالسة بجوار زينب. سليم جالس بجانب محمود. هناك منضدة كبيرة. و على هذه المنضدة عدد

كبير من الصحف و المجلات باللغات الوطنية و الاجنبية. اليوم في الصحف كثير من الاخبار الجديدة. جلس الطلاب في المكتبة ساعة او ساعتين ثم ذهبوا الى الجامعة. و كذلك الطالبات ما جلسن طويلاً بل ذهبن الى هناك.

كلمات

مَطْبُوعٌ	<i>bosma</i>	حَوْلَ	<i>atrofida</i>
مَخْطُوطٌ	<i>qo'lyozma</i>	صداقة	<i>do'stlik</i>
قاعةُ المُطالعةِ	<i>o'quv zali</i>	علاقاتٌ	<i>aloqalar</i>
و كذلك	<i>shuningdek</i>	قراءةٌ	<i>o'qish</i>
بَلْ	<i>balki</i>	كتابةٌ	<i>yo'zuv</i>
نَيْرٌ	<i>yorug'</i>	... عددٌ كبيرٌ من...	<i>dan ko'p</i>
كُراسِي	<i>stullar</i>	ثُمَّ	<i>so'ng</i>
بالقُرْبِ	<i>yaqinida</i>	صُحُفٌ	<i>gazetalar</i>
شُعُوبٌ	<i>xalqlar</i>	ساعةٌ	<i>soat</i>
أَوْ	<i>yoki</i>	مُؤَلَّفَاتٌ	<i>asar</i>
طَوِيلاً	<i>uzoq</i>	ما	<i>yo'q²¹</i>

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. - М., 1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. - T., 1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Халидов Б.З. Учебник арабского языка. - Т.: 1981.

²¹ Халидов Б.З. Учебник арабского языка. - Т.: 1981.-С.108.

5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
 6. 1989 ، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
 7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.

12-mavzu. Son. Sanoq son va ularning qollanilishi

Reja:

1. Son turlari. Sanoq sonlarning sanalmish bilan kelishi.
2. Sonlarning moslashgan va moslashmagan aniqlovchilar bilan kelishi.
3. Sanoq sonlarning jins bilan kelishi va uning o‘zgarish qoidalari

Tayanch iboralar: son, sanoq, sanalmish, aniqlovchi, moslashgan, moslashmagan.

Arab tilida sonlar sanoq va tartib sonlarga bo‘linadi. Sanoq sonlar ham, tartib sonlar ham bitta so‘zdan iborat bo‘lgan oddiy sonlarga va bir nechta so‘zdan iborat bo‘lgan murakkab sonlarga bo‘linadi.

10 gacha bo‘lgan sanoq sonlar jadvali

raqamlar		Muzak- kar jins	Transkrip- tsiya	Muan- nas jins	Transkrip- tsiya
o‘zbekcha	arabcha				
Bir	١	واحدٌ أحدٌ	vāx.idun ax.adun	واحدةٌ إحدى	vāx.idatun 'ix.dā
Ikki	٢	إثنان	'iṣnāni	إثنان	'iṣnatāni
Uch	٣	ثلاثٌ	ṣalāṣun	ثلاثةٌ	ṣalāṣatun
To‘rt	٤	أربعٌ	'arba'un	أربعةٌ	'arba'atun
Besh	٥	خمسٌ	xamsun	خمسةٌ	xamsatun

Olti	٦	سِتُّ	sittun	سِتَّةٌ	sittatun
Etti	٧	سَبْعٌ	sab'un	سَبْعَةٌ	sab'atun
Sakkiz	٨	ثَمَانٍ	samānin	ثَمَانِيَةٌ	samāniyatun
To'qqiz	٩	تِسْعٌ	tis'un	تِسْعَةٌ	tis'atun
O'n	١٠	عَشْرٌ	'asharun	عَشْرَةٌ	'asharatun

Bu sonlar ichidan إحدى kelishikda turlanmaydigan so'z. Predmetning bitta yoki ikkitaligi ta'kidlanishi kerak bo'lsa, واحدٌ yoki واحدةٌ yoki إثنانٌ yoki إثنانٌ sonlari sanalmish otdan keyin qo'yiladi va sanalmish ot bilan moslashgan aniqlovchi kabi to'rt jihatdan moslashadi. Masalan:

مدرسةٌ واحدةٌ bitta o'qituvchi (mn.)
مدرستانِ إثنانِ ikkita o'qituvchi (mn.)
مدرسةٌ واحدةٌ bitta o'qituvchi
مدرستانِ إثنانِ ikkita o'qituvchi (mn.)

3-10 gacha bo'lgan sonlar sanalmish bilan ikki usulda birikadi:

1. Son bilan sanalmish ot izofa tashkil etadi. Bunda son aniqlanmish, sanalmish ot moslashmagan aniqlovchi bo'lib keladi. Son sanalmish ot birligining jinsiga teskari jinsda keladi, sanalmish ot esa, noaniq holatda ko'plikda keladi. Masalan:

ثلاثةٌ طلابٍ uch talaba
ثلاثُ طالباتٍ uch talaba (mn.)
خمسةٌ طلابٍ beshta talaba
خمسُ طالباتٍ beshta talaba (mn.)

2. Avval sanalmish ot, so'ng son keladi. Bunda ham sonning jinsi sanalmish otning jinsiga teskari bo'lishi shart. Gapdagi vazifasiga qarab har ikkalasining kelishi o'zgarishi mumkin. Masalan:

صُحُفٌ سِتَّةٌ oltita gazeta
الصُّحُفُ السِتَّةُ oltita gazeta (aniq)
حَيَّاتٌ أَرْبَعٌ to'rtta ilon

القواعد الثلاث *uchta qoida (aniq)*

3-10 gacha bo'lgan ma'lum sonni bildirgan “bir necha” so'zi ham (بِضْعٌ ، بِضْعَةٌ) sanalmish ot bilan 3-10 gacha bo'lgan son kabi izofa hosil qiladi. Masalan:

بِضْعٌ سَنَوَاتٍ *bir necha yil*

بِضْعَةٌ اَعْوَامٍ *bir necha yil*

Predmetning soni 10 , 20, 30 va hok. dan ortiq bo'lsa نَيْفٌ *dan ortiq* so'zi qo'llanadi:

عَشْرَةٌ وَ نَيْفٌ كُتُبٍ *o'ndan ortiq kitob*

إِثْنَانٍ yoki إِثْنَانِ so'zlari ikkilik son kabi ikki kelishikda turlanadi, qolganlari esa uch kelishikli so'zlardir:

Bosh k. إِثْنَانِ إِثْنَانِ

Qar.Tush.k. إِثْنَيْنِ إِثْنَيْنِ

أَحَدٌ so'zi gapda “kimdir” gumon olmoshi yoki inkor gaplarda “hech kim” ma'nosida ham ishlatiladi. Masalan:

دَخَلَ أَحَدٌ *Kimdir kirdi.*

مَا دَخَلَ أَحَدٌ *Hech kim kirmadi.*

11 DAN YUQORI BO'LGAN SANOQ SONLAR

11 dan 19 gacha bo'lgan sanoq sonlar har doim tanvinsiz tushum kelishiga bo'ladi. Birlik xonasining jinsi sanalmish ot jinsiga teskari, o'nlar xonasining jinsi sanalmish ot jinsi bilan bir xil bo'ladi. Bulardan *ikki* va *o'n ikki* raqamlari mustasnodir. Quyida bu sonlar bilan tanishamiz:

11	١١	أَحَدَ عَشَرَ	<i>o'n bir</i>	إِحْدَى عَشْرَةَ	
12	١٢	bosh.k	إِثْنَا عَشَرَ	<i>o'n ikki</i>	إِثْنَانِ عَشْرَةَ
		qar.tush.k.	إِثْنَى عَشَرَ	إِثْنَتَى عَشْرَةَ	

13	١٣	ثَلَاثَةَ عَشَرَ	<i>o'n uch</i>	ثَلَاثَ عَشْرَةَ
----	----	------------------	----------------	------------------

14	۱۴	أَرْبَعَةَ عَشَرَ	<i>o'n to'rt</i>	أَرْبَعُ عَشْرَةَ
15	۱۵	خَمْسَةَ عَشَرَ	<i>o'n besh</i>	خَمْسَ عَشْرَةَ
16	۱۶	سِتَّةَ عَشَرَ	<i>o'n olti</i>	سِتَّ عَشْرَةَ
17	۱۷	سَبْعَةَ عَشَرَ	<i>o'n etti</i>	سَبْعَ عَشْرَةَ
18	۱۸	ثَمَانِيَةَ عَشَرَ	<i>o'n sakkiz</i>	ثَمَانِيَ عَشْرَةَ
19	۱۹	تِسْعَةَ عَشَرَ	<i>o'n to'qqiz</i>	تِسْعَ عَشْرَةَ

O'nliklardan iborat sanoq sonlar jinsda o'zgarmaydi. Ular birlik sonlar oxiriga *وَنَ* – qo'shimchasini qo'shish orqali hosil qilinadi.

20	۲۰	عِشْرُونَ	<i>yigirma</i>
30	۳۰	ثَلَاثُونَ	<i>o'ttiz</i>
40	۴۰	أَرْبَعُونَ	<i>qirq</i>
50	۵۰	خَمْسُونَ	<i>ellik</i>
60	۶۰	سِتُّونَ	<i>oltmish</i>
70	۷۰	سَبْعُونَ	<i>yetmish</i>
80	۸۰	ثَمَانُونَ	<i>sakson</i>
90	۹۰	تِسْعُونَ	<i>to'qsan</i>

Masalan:

ellikta stol خَمْسُونَ طَاوَلَةً, *o'ttizta stol* ثَلَاثُونَ كُرْسِيًّا

Bu sonlar to'g'ri ko'plik kabi ikki kelishikda turlanadi:

Bosh kel. عَشْرُونَ

Qar.Tush.kel. عَشْرِينَ

21dan 99 gacha bo'lgan sonlarda birlik bilan o'nliklar و bog'lovchisi bilan bog'lanadi hamda uch kelishikda turlanadi. (إحدى dan va ikki kelishikli إثنان dan tashqari)

21 ٢٠ أحد (واحد) و عشرون إحدى (واحدة) و عشرون مُصَوَّرَةً
مصوّراً

22 ٢٢ إثنان و عشرون ---- إثنان و عشرون َ ----

23 ٢٣ ثلاثة و عشرون ---- ثلاثة و عشرون ----

Shu xilda 99 sonigacha davom etadi.

100 – مائة (yoki مئة) va 1000 ألف, shuningdek ularning ikkiligi – ikki yuz va ikki ming sonlari sanalmish ot bilan izofa hosil qiladi. Moslashmagan aniqlovchi bo'lib kelgan sanalmish ot noaniq holatda birlikda keladi. Masalan:

مائة كتابٍ yuzta kitob ; ألف كتابٍ mingta kitob;
مئتا بيتٍ ikki yuzta uy; ألفا نَسَمَةٍ ikki ming kishi

1000 gacha bo'lgan yuzliklarda yuz so'ziga sanalmish ot sifatida qaraladi, lekin u birlikda keladi. Sanalmish ot bilan esa izofa zanjiri hosil qiladi. Masalan:

ثلاث مائة (yoki ثلاثمائة) uch yuz
أربع مائة (yoki أربعمائة) to'rt yuz
ثلاثمائة تلميذ uch yuz o'quvchi
أربعمائة تلميذ to'rt yuz o'quvchi

101, 102, 201, 202 kabi sonlar bilan birga kelgan sanalmish so'zlar quyidagicha ifoda etiladi:

bir yuz bitta kitob مئة كتاب و كتاب

bir yuz ikkita kitob مئة كتاب و كتابان

Yuzlik sonlar ichida o'nlik va birlik sonlar ham aralash bo'lsa, avval yuzliklar, so'ng birlik va oxirida o'nlik xonasi yoziladi. Sanalmish ot 11 dan 99 gacha qay tarzda bo'lsa, bunda ham shunday tarzda bo'ladi. Masalan:

uch yuz uchta kitob مائة و ثلاثة كُتُب
ikki yuz yigirma beshta kitob مائتان و خمسة و عشرون كتاباً

Agar minglar xonasi o'n minggacha bo'lsa, "ming" so'ziga sanalmish ot sifatida qaraladi va u oldingi raqam bilan izofaga kirishadi. Masalan:

ikki ming مائتا ألف; yuz ming مائة ألف
Zamonaviy arab tilida million (ملايين ko'p), milliard (مليارات ko'p) so'zlari paydo bo'lgan.

Gapda sanoq sonlar ega, kesim, to'ldiruvchi yoki hol bo'lib kelishi mumkin:

Bu kitobda to'qsanta bet bor. في هذا الكتاب تسعون صحيفة.
Ayrim oylar o'ttiz kundan iborat. بعضُ الشهور ثلاثون يوماً.

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida necha xil son turlari mavjud?
2. Sanoq sonlarning jins bilan kelishi va uning o'zgarish qoidalari haqida nimalarni bilib oldingiz?
3. Quyidagi jummalarni o'qing yozing va o'zbek tiliga tarjima qiling:

في الصف الأول من القسم العربي ثمانية طلاب و تسع طالبات. قرأت درسي خمس مرات و لذلك فهمته جيداً. اليوم حفظت عشر كلمات جديدة. وصل إلينا أمس ثلاث جرائد و أربع مجلات. خذ مجلة واحدة و اقرأ. وقتك أغلى ما في الحياة. وضعت فاطمة في محفظتها ثلاثة دفاتر و قلم الحبر فذهبت إلى المدرسة. كم ورقة في الدفتر؟ فيه ست و ثلاثون ورقة. في هذا الكتاب المدرسي ثماني عشرة حكاية قصيرة. في تلك البلدة ثلاثة آلاف و خمسمائة و إثتان و سبعون بيتاً. فيها جامعة واحدة و ثلاث مكتبات و ثمانية و تسعون كتاباً و أربع و ستون مدرسة ثانوية و ثلاثة مسارح و عدة دور للسينما. في هذه القرية ستمائة و ثلاث و خمسون نسمة. قرأنا من هذا الكتاب

سبعة و أربعين درسا. سأل الطلاب المعلم عن أربع وعشرين مسألة. سمعت أنه كتب في هذه السنة إثنتي عشرة مقالة مهمة. عمره إثنان وخمسون سنة، أي هو صغر منك بثلاث سنوات. إنهم هم الرفاق الأربعة الذين يعملون هنا من زمان. و أكبرهم سنا هو محمود الذي ناهز الأربعين.

4. Quyidagi yangi so'zlarni yod oling:

كلمات

أغلى	<i>eng qimmatli</i>
كُتِّبَ	<i>boshlang'ich maktab</i>
زُمَلَاءُ (ko'p. زميل)	<i>hamkasb</i>
مُهْمٌ	<i>muhim</i>
مِنْ زَمَانٍ	<i>allaqachon</i>
نَاهَزَ	<i>yaqinlashmoq, erishmoq</i>
نَسَمَةٌ	<i>kishi (aholi)</i>
سِنَّ	<i>yosh, umr</i>

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997.
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.: 1981.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -Т.: Nihol, 2010.
6. 1989. د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.

13-mavzu. Tartib son va ularning qo'llanilishi

Reja:

1. Tartib son. Tartib sonlarning sanalmish bilan kelishi.
2. كَم so'zining ishlatilishi.

Tayanch iboralar: son, tartib, sanalmish, كَم so'zi.

TARTIB SONLAR

1-10 gacha tartib sonlar sanoq sonlarning o'zagidan فاعِلٌ (mn. فاعِلَةٌ) vaznida hosil bo'ladi. Faqat "birinchi" so'zi أَوَّلٌ (mn. أُولَى) va "oltinchi" so'zi سَادِسٌ (mn. سَادِسَةٌ) shaklida hosil bo'ladi. Masalan:

o'zbekcha	arabcha mz.	transkriptsiya	arabcha mn.	transkriptsiya
Birinchi	أَوَّلٌ	avvalu	أُولَى	ūlā
Ikkinchi	ثَانٍ (الثاني)	sānin (assāni)	ثَانِيَةٌ	sāniyatun
Uchinchi	ثَالِثٌ	ṣālisun	ثَالِثَةٌ	sālisatun
To'rtinchi	رَابِعٌ	rābi'un	رَابِعَةٌ	rābi'atun
Beshinchi	خَامِسٌ	xāmisun	خَامِسَةٌ	xāmisatun
Oltinchi	سَادِسٌ	sādisun	سَادِسَةٌ	sādisatun
Ettinchi	سَابِعٌ	sābi'un	سَابِعَةٌ	sābi'atun
Sakkizinchi	ثَامِنٌ	sāminun	ثَامِنَةٌ	sāminatun
To'qqizinchi	تَاسِعٌ	tāsi'un	تَاسِعَةٌ	tāsi'atun
O'ninchi	عَاشِرٌ	'āshirun	عَاشِرَةٌ	'āshiratun

11-19 gacha tartib sonlarda avval birlik xonasi tartib son shaklida, o'nlik xonasi sanoq son shaklida keladi hamda bular doim tanvinsiz tushum kelishigida ishlatiladi. Ular tartibi bildirayotgan so'z bilan jinsda to'g'ri moslashadi. "Birinchi" so'zi o'rnida حَادٍ (الحادى), muannasda حَادِيَةٌ (الحادية) so'zi ishlatiladi. Masalan:

الطالبُ الحادي عَشَرَ o'n birinchi talaba (mz.)

الطالبة الثانية عشر *o'n ikkinchi xona (mn.)*

21-99 gacha yaxlit bo'lmagan tartib sonlarning birlar xonasi sanalmish so'z bilan jinsda moslashadi, و bog'lovchisidan keyin kelgan o'nlar xonasi esa sanalmish bilan kelishikda moslashadi.

Masalan:

البيت الثالث و الثلاثون *o'ttiz uchinchi uy*
في البيت الثالث و الثلاثين *o'ttiz uchinchi uyda*

20 va undan yuqori yaxlit tartib sonlar sanoq sonlardan farq qilmaydi. Biroq kelishikda turlanmaydi. Ular otdan keyin aniq holatda keladi.

Masalan:

النافذة الثلاثمئة و السابعة و الثمانون *uch yuz sakson ettinchi deraza*

على النافذة الثلاثمئة و السابعة و الثمانين *uch yuz sakson ettinchi derazada*

Gapda tartib sonlar moslashgan aniqlovchi vazifasida keladi: المسجد *al-masjid*
الاول *birinchi masjid*; الدرس الخامس *beshinchi dars* kabi.

كَمْ olmoshi

Gapda sonni aniqlash maqsadida كَمْ *nechta, qancha* ma'nolarini bildiradigan so'roq olmoshi qo'llanadi. كَمْ olmoshi o'zidan keyingi otni noaniq holda, tushum kelishigida va birlikda kelishini talab qiladi.

Masalan:

كم قراءاً في هذه المكتبة؟ *Bu kutubxonada nechta talaba bor?*

كم مرة قرأت كتابك؟ *Darsingni necha marta o'qiding?*

Kishi umri haqida quyidagicha savol tuziladi:

كم عمرك؟ *Yoshing nechada?* yoki كم سنة عمرك؟

Javob: *Yoshim yigirmada.* عمري عشرون سنة.

Ba'zan كَمْ olmoshi o'zidan keyingi so'zni qaratqich kelishigida keltirishi mumkin (goho مِنْ predlogi bilan). Bunda كَمْ olmoshi ehtirosni bildiruvchi "qanchalar" ma'nosini ifodalaydi. Masalan:

كم ناس في السوق! *Bozorda qanchalar odam ko'p!*

Savol va topshiriqlar:

1. Arab tilida tartib sonlarning aytilishini yod oling.

2. Tartib sonlarning sanalmish bilan kelishini tushuntiring.
3. so'zining ishlatilishi haqida nimalar bilib oldingiz?
4. Quyidagi mashqni arabchadan o'zbekchaga tarjima qiling:

في الصف الأول من القسم العربي ثمانية طلاب و تسع طالبات. قرأت درسي خمس مرات و لذلك فهمته جيدا. اليوم حفظت عشر كلمات جديدة. وصل إلينا أمس ثلاث جرائد و أربع مجلات. خذ مجلة واحدة و اقرأ. وقتك أعلى ما في الحياة. وضعت فاطمة في محفظتها ثلاثة دفاتر و قلم الحبر فذهبت إلى المدرسة. كم ورقة في الدفتر؟ فيه ست و ثلاثون ورقة. في هذا الكتاب المدرسي ثماني عشرة حكاية قصيرة. في تلك البلدة ثلاثة آلاف و خمسمائة و إثنتان و سبعون بيتا. فيها جامعة واحدة و ثلاث مكتبات و ثمانية و تسعون كتابا و أربع و ستون مدرسة ثانوية و ثلاثة مسارح و عدة دور للسينما. في هذه القرية ستمائة و ثلاث و خمسون نسمة. قرأنا من هذا الكتاب سبعة و أربعين درسا. سأل الطلاب المعلم عن أربع و عشرين مسألة. سمعت أنه كتب في هذه السنة إثنتي عشرة مقالة مهمة. عمره اثنتان و خمسون سنة، أي هو صغر منك بثلاث سنوات. إنهم هم الرفاق الأربعة الذين يعملون هنا من زمان. و أكبرهم سنا هو محمود الذي ناهز الأربعين.

5. Yangi so'zlarni yod oling.

كلمات

أعلى	<i>eng qimmatli</i>
كُتَابٌ	<i>boshlang'ich maktab</i>
(رُمْلَاءُ. ko'p. زميلٌ)	<i>hamkasb</i>
مُهْمٌ	<i>muhim</i>
مِنْ زَمَانٍ	<i>allaqachon</i>
ناهزَ	<i>yaqinlashmoq, erishmoq</i>
نَسَمَةٌ	<i>kishi (aholi)</i>
سِنَّ	<i>yosh, umr</i>

6. Quyidagi jummalarni arab tiliga tarjima qiling.

Bu uyda qirq uchta xona bor. Har bir uyda to'rtta xona , bir dahliz va oshxona bor. Katta xonada uchta deraza va bitta eshik bor. Unda ikkita stol, o'n ikkita stul, ikki divan va bitta oyna bor. Opam javonga oltita kitob va uchta xarita qo'ydi. U (mn) necha soat bu erda o'tirdi? U (mn) bugun o'n sakkizta yangi so'z yodladi. Bu boshlang'ich maktabda ikki yuz o'ttiz uch o'quvchi(o'g'il bola) va ikki yuz o'n to'qqizta (qiz bola) o'quvchilar bor. Unda (o'sha maktabda) necha marta bo'lgansan? Bizga har kuni qanchalar maktub keladi!

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi.- T.,1997
3. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
4. Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.: 1981.
5. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -Т.: Nihol, 2010.
6. 1989 ، د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة ،
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. М., 1998.

“ARAB TILI” KURSI BO’YICHA TEST SAVOLLARI

« و » (u) undoshi.
jarangli, lab-lab, sirg'aluvchi
jarangsiz, lab-lab, sirg'aluvchi
jarangli, lab-tish, portlovchi
jarangli, lab-lab, portlovchi

« ث » (ṯ) tovushi.
sirg'aluvchi, jarangsiz, tish orasi
sirg'aluvchi, jarangli, tish orasi
portlovchi, jarangsiz, lab-tish
sirg'aluvchi, jarangli, til-milk

Qaysi qatorda faqat shamsiy harflar yozilgan?
ر، س، ن، د، ط
ب، ر، س، ن، م
ش، ك، ر، ذ، ق
ق، ل، و، ث، ش

Qaysi qatorda faqat qamariy harflar berilgan?
ب، م، ف، ك، ح
ت، ث، ك، ق، ف
ق، ف، ك، ر، م
د، ذ، ج، ح، خ

Tushum kelishigining «tanvin fatha»si qachon «alif» bilan (اَ) yozilishi mumkin?
shaklida muannaslik ko`rsatkichi bo`lmagan birlik va siniq ko`plikdagi ismlarda
faqat birlik muzakkar, noaniq holatdagi ismlarda
holatining aniq, noaniqligidan qat`iy nazar birlik muzakkardagi ismlarda;
birlik, to`g`ri va siniq ko`plikdagi ismlarda

« ة » (ta marbuta)ga tugagan so`zlar.

birlikda, ko`plikda, muannasda, muzakkarda bo`lishi mumkin
faqat birlik, muannasda bo`ladi
faqat muannas jinsida bo`ladi
faqat birlikda, muannasda, muzakkarda.

« ء » («hamza») qachon so`z boshida tagliksiz yoziladi?
hech qachon
agar «a» («fatha») bilan harakatlangan bo`lsa
«qat`iy» hamza bo`lsa
«vaslali» hamza bo`lsa

« ء » («hamza») so`z o`rtasida tagliksiz yozilishi mumkinmi?
cho`ziq «a» unlisidan keyin kelsa
mumkin emas
cho`ziq unilardan keyin kelsa
cho`ziq unlidan avval kelsa

So`z o`rtasida cho`ziq «a» unlisidan keyin kelgan hamza har doim tagliksiz yoziladimi?
« ء » («hamza») «fatha» bilan harakatlangan bo`lsa
ha
hech qachon
« ء » («hamza»)ning o`zi «sukun»li bo`lsa

«Hamza» qaysi holatlarda tagliksiz yozilishi mumkin?
so`z o`rtasida, oxirida
so`z boshida, o`rtasida, oxirida
so`z boshida, oxirida
so`z boshida, o`rtasida

« ء » («hamza»)ning tagligi qachon ي (ya) harfi bo`ladi?
«hamza» kasrali bo`lsa, yohud undan oldingi harf «ي» (ya) yoki kasrali bo`lsa
agar «hamza»dan avvalgi harf cho`ziq unli bo`lsa
«hamza» va undan avvalgi harf kasra bilan harakatlangan bo`lsa
so`z oxirida cho`ziq «i» unlisidan keyin

«Hamza» soʻz oxirida qachon tagliksiz yoziladi?
sukun yo choʻziq unidan keyin
hech qachon
har doim
faqat choʻziq unidan keyin

Vaslali hamza qachon oʻqiladi?
vaqf (pauza)dan keyin
hech qachon
har doim
avvalgi soʻzga qoʻshib oʻqilganda

«Qatʻiy hamza» qachon oʻqiladi?
har doim
hech qachon
faqat gap boshida
faqat vaqf (pauza)dan keyin

«Vaslali hamza» soʻzning qayerida boʻlishi mumkin?
boshida
aboshida, oʻrtasida, oxirida
boshida, oʻrtasida
oxirida

«Qatʻiy hamza» gapning qayerida boʻlishi mumkin?
boshida, oʻrtasida, oxirida
boshida
boshida va oʻrtasida
oʻrtasida va oxirida

Oʻzak tarkibida qanaqa hamza boʻlishi mumkin?
faqat «qatʻiy»
«vaslali» va «qatʻiy»
faqat «vaslali»

hech qanaqa

Qachon «hamza»ni yozmasa xato bo`ladi?
«qat`iy» hamzani
hech qachon;
so`z boshida
har doim

« ~ » («madda») belgisi qachon yozilmasligi mumkin?
hech qachon
faqat so`z o`rtasida
har qanday holatda
faqat so`z boshida

« ال » artiklining hamzasi qachon o`qilmasligi mumkin?
ochiq bo`g`inga tugagan so`zga ulanib ketsa
har doim
hech qachon
gap boshida

Urg`u arab tilida qachon oxirgi bo`g`inga tushadi?
hech qachon
har doim
uch va undan ortiq bo`g`inli so`zlarda
to`rt va undan ortiq bo`g`inli so`zlarda

«sairun» so`zi qaysi bandda to`g`ri yozilgan? («a»-cho`ziq «a» unlisini bildiradi.)
تَائِرٌ
تَيْرٌ
تَاءِرٌ
تَيْيرٌ

«`uxruj» so`zining to`g`ri yozilganini toping. («`» belgisi hamza (ء)ni bildiradi.)
أُخْرَجَ

اُخرج
ءخرج
ؤخرج

«faʼrun» (sichqon) soʻzi qanday yoziladi? («ʼ» belgisi hamza (ء)ni bildiradi.)
فَأْرُ
فَاءَرُ
فَنْرُ
فَوْرُ

«musaʼalatun» soʻzi qanday yoziladi? («a»-choʻziq «a» unlisini, «ʼ» belgisi hamza (ء)ni bildiradi.)
مُسَاءَلَةٌ
مُسَنَّلَةٌ
مُسَانَّلَةٌ
مُسَاَلَةٌ

«radīʼun» soʻzi qanday yoziladi? («i»-choʻziq «i» unlisini, «ʼ» belgisi hamza (ء)ni bildiradi.)
رَدِيءٌ
رَدِيْ
رَدِيُوْ
رَادِيْ

Arab tilida oʻzak qanday tovushlardan iborat boʻladi?
undosh tovushlardan
unli tovushlardan
unli va undosh tovushlardan;
muayyan qoida yoʻq

Qaysi qatorda oʻzak tarkibiga kirmasligi mumkin boʻlgan harflar roʻyxati toʻliq berilgan?
أ، ل، ي، و، م، ت، ن، س، ا، ه
ز، ذ، د، ش، أ، ب، ق، و، م، ت، س
ي، ه، ث، و، ل، م، ن، ك، س، ت

و، ث، ي، ه، ت، ث، س، ش، ر، ز

Qanday soʻzlarning oxirida «ة» (ta marbuta) boʻladi?

odatda muannas jinsidagi

faqat muannas jinsidagi

faqat muzakkar jinsidagi

muzakkar jinsidagi soʻzlarda boʻlmaydi

Qaysi qatorda faqat muannas jinsidagi soʻzlar berilgan?

كبرى، رجل، مترجمة، طشقند، فاطمة، أخت

صحراء، أخت، القاهرة، بغداد، أنف، زينب

حسنى، يد، جد، العراق، بقرة، أم

حمراء، هذه، أرض، بيت، كبرى

Qaysi qatordagi jumla xatosiz yozilgan?

أنفها طويل - Uning burni uzun

ريح شديد - Shamol kuchli

لونها - Uning rangi-sariq

جميل دمشق - Damashq chiroyli

Qaysi qatordagi soʻzlar muzakkarda ham, muannasda ham boʻlishi mumkin?

سوق، حال، طريق

حرب، سوق، حال

شمس، خليفة، سوق

شمس، دار، حرب

Qaysi jumla xatosiz yozilgan?

تلك أختي الكبرى - Anovi-mening katta opam

أختي كسلان - Singlim dangasa

اللوح سوداء - Doska qora

هي كسلان - U (muan.) dangasadir

«U shkaf qora» jumlasini qaysi bandeda xatosiz tarjima qilingan?

تلك الخزانة سوداء

الخزانة تلك أسود

ذلك خزانة أسود
الخزانة أسود ذلك

«Bu-aqlli toliba»ning to`g`ri tarjimasi:
هذه طالبة ذكية
هذه الطالبة الذكية
هذه الطالبة ذكية
طالبة ذكية هذه

«Bu misrlik qiz - faol toliba» jumlasining tarjimasi:
هذه الفتاة المصرية طالبة نشيطة
الفتاة مصرية الطالبة نشيطة
هذه فتاة مصرية طالبة نشيطة
هذه الطالبة النشيطة فتاة مصرية

Olmoshlar qaysi grammatik holatda?
aniq holatda
noaniq holatda
ba`zilari aniq, ba`zilari noaniq holatda
« ال » artikli bo`lsa, aniq holatda

Qaysi banddagi so`zlar doim aniq holatda bo`ladi?
atoqli otlar, hamma olmoshlar, « ال » artikli bor ismlar va shulardan birortasi bilan aniqlangan otlar
atoqli otlar, tub sifatlar, kishilik olmoshlari
« ال » artikli bor so`zlar
hamma otlar, nisbiy sifatlar, sanoq sonlar, « ال » artikli bor so`zlar
hamma otlar, sifatlar, olmoshlar, izofa birikmasidagi so`zlar

«Fotimaning yangi pal`tosi-qora» jumlasining qaysi banddagi tarjimasida xato yo`q?
معطف فاطمة الجديد أسود
معطف فاطمة الجديدة أسود
معطف الفاطمة الجديدة السوداء
معطف فاطمة جديد أسود

«Bu jumlaning ikki ma`nosi bor» gapining to`g`ri tarjimasini:
لهذه الجملة معنيان
لهذه الجملة معاوان
في هذه الجملة معنوان
في هذه الجملتين معنيان

«Yangi kitoblar ikki qora portfelda» jumlasining to`g`ri tarjimasini toping.
الكتب الجديدة في المحافظتين السوداوين
الكتب الجديدة في المحافظتين الاسودين
في المحافظتين اسودين كتب جديدة
الكتب الجديدة في المحافظتين سوداوين

Islarning ko`plik son shakli qachon ishlatiladi?
ikkidan ortiq predmet va shaxslarni bildirish uchun
birdan ortiq predmetlarni bildirish uchun
birdan ortiq shaxslarni bildirish uchun
ikkidan ortiq shaxslarni bildirish uchun

To`g`ri muzakkar ko`plik qanday ismlardan yasaladi?
erkak jinsidagi shaxslarni bildiradigan so`zlardan
siniq ko`pligi yo`q ismlardan
hamma tirik mavjudotlarni bildiradigan so`zlardan
odamzodni bildiradigan hamma so`zlardan

Qanday so`zlardan to`g`ri muannas ko`plik yasaladi?
erkak kishini bildirmaydigan va siniq ko`pligi yo`q ismlardan
faqat ayollarni bildiradigan so`zlardan
faqat muannas jinsidagi so`zlardan
siniq ko`pligi berilmagan har qanday so`zdan

« امتحان » (imtihon) so`zining ko`pligi:
امتحانات
امتحانون
امتحان
اماتحين

« ذِكْرِي » (xotira, esdalik) so`zining ko`pligi:
ذكريات
ذكراوات
ذَكَارِي
ذكريون

Siniq ko`plik qanday ismlardan yasaladi?
yuqoridagilarning hammasidan
faqat muzakkar jinsidagi
faqat muannas jinsidagi
faqat odamzodni bildiruvchi

Qaysi gap xatosiz yozilgan?
هن عاقلات
هما عاقلون
هي عاقلات
هم عاقلات

Qaysi gap xatosiz yozilgan?
أنتما مشهورتان
أنتن مشهورون
أنتن مشهوران
أنتم مشهوران

ضمير الفصل – ajratuvchi olmosh ega bilan kesim orasiga qaysi holatlarda qo`yiladi?
ega ham, kesim ham aniq holatda bo`lsa
ega aniq, kesim noaniq holatda bo`lsa
ega noaniq, kesim aniq holatda bo`lsa
ega va kesim noaniq holatda bo`lsa

ضمير الفصل – ajratuvchi olmosh jinsda va sonda qaysi gap bo`lagi bilan moslashadi?
ega bilan
kesim bilan

har ikkalasi bilan
birontasi bilan moslashmaydi

الفصل ضمير – ajratuvchi olmosh qanday so`zlar bilan ifodalanadi?
uchinchi shaxs olmoshlari
ko`rsatish olmoshlari
hamma kishilik olmoshlari
birinchi shaxs olmoshlari

Qaysi olmoshlar kelishiklarda turlanadi?
ba`zi ko`rsatish olmoshlari
faqat kishilik olmoshlari
hamma olmoshlar
hamma ko`rsatish olmoshlari

Qaysi olmoshlar aniq holatda bo`ladi?
hamma olmoshlar
faqat kishilik olmoshlari
faqat ko`rsatish olmoshlari
hech qanday olmosh

«Bu stol-eski» jumlasining qaysi banddagi tarjimasini to`g`ri?
هذه المنضدة عتيقة
هذه منضدة عتيقة
المنضدة هذه عتيقة
المنضدة هذه العتيقة

«Bu Sulaymon-dangasa» jumlasining qaysi banddagi tarjimasini to`g`ri?
سليمان هذا كسلان
هذا سليمان كسلان
هذا السليمان كسلان
سليمان الكسلان هذا

«Salim anavi ikki farg'onalik qiz bilan o`tiribdi» jumlasining tarjimasini:
سليم جالس مع تينك الشابتين الفرغانيتين

جالس سليم مع شابتين الفرغانيتين تلك
سليم جالس مع تلك الشابتين الفرغانيتين
سليم جالس مع ذلك الشابتين الفرغانيتين

«مدينة» (shahar) so`zidan yasalgan nisbiy sifat:
مَدَنِيٌّ
مدينتي
مديني
مدينية

«أخ» so`zidan nisbiy sifat:
أَخَوِيَّ
أَخِيَّ
أَخَائِيَّ
أَخَوَاتِيَّ

Qaysi bandda xato yo`q?
البيوت الجديدة
البيوت الجديدا
البيوت جديدا
بيوت جديدا

Qaysi bandda xato bor?
النساء عاقلة
النساء عاقلات
النساء العاقلات
نساء عاقلات

«Ikki qora sochli qizni ko`rdim» jumlasining to`g`ri tarjimasi:
رأيت فتاتين سوداوي الشعر
رأيت فتاتين سوداوين الشعر
رأيت فتاتي سوداوي الشعر
رأيت الفتاتين السوداوين الشعر

«Salimning daftari va kitobi» birikmasining qaysi banddagi tarjimasi to`g`ri?

دفتر سليم وكتابه
كتاب ودفتر سليم
دفتر وكتاب سليم
دفتر سليم والكتابه

Birikma olmoshlar qaysi kelishiklarda bo`ladi?
qaratqich va tushum
har uchchala kelishikda
bosh va qaratqich
bosh va tushum

Birikma olmosh qo`shilgan ism:
aniq holatda bo`ladi
noaniq holatda bo`ladi
aniq ham, noaniq ham bo`lishi mumkin
kesim vazifasida kelsa-noaniq, ega vazifasida kelsa-aniq holatda

Uchinchi shaxs birikma olmoshlarining dammasi qachon kasraga aylanadi?
kasra yoki « ي » (ya) harfidan keyin kelsa
qaratqich kelishigida bo`lsa
qaratqich va tushum kelishigida
kasra yoki fathadan keyin kelsa

Ikki kelishikli ismlar qachon uch kelishikliga aylanadi?
« ال » artikli yoki moslashmagan aniqlovchi qo`shilsa
hech qachon
faqat « ال » artikli qo`shilsa
aniq holatda bo`lsa.

Qanday so`zlarning shakli kelishiklarda o`zgarmaydi?
faqat oxirida «alif» (أ، آ) yoki «o`ao`» (و-cho`ziq «u») unlisi bo`lgan ismlar
faqat oxirida «alif» (mamduda va maqsura) bo`lgan ismlar
faqat oxirida «a», «u», «i» cho`ziq unililari bo`lgan ismlar
bunday so`zlar arab tilida yo`q

«قاضٍ» (qozi) so`zining tushum kelishikda turlanishi:
قاضياً
قاضٍ
قاضٍ
قاضِي

«المَرَضِي» (kasallar) so`zining qaratqich kelishikda turlanishi:
المَرَضِي
المَرَضِ
المَرَضِيَا
المَرَضَ

«Mustafoni Ahmad bilan Bayrutda ko`rdim» jumlasining tarjimasini:
رَأَيْتُ مَصْطَفَى مَعَ أَحْمَدَ فِي بَيْرُوتَ
رَأَيْتُ مَصْطَفَى مَعَ أَحْمَدِ فِي بَيْرُوتِ
رَأَيْتُ مَصْطَفِيَا مَعَ أَحْمَدِ فِي بَيْرُوتِ
رَأَيْتُ مَصْطَفَى مَعَ الْأَحْمَدِ فِي الْبَيْرُوتِ

Qaysi bandda faqat ovqatlanish uchun kerakli anjomlar yozilgan?
سكّين، صحن، شوكة، سلطانية، ملعقة
ملعقة، شوكة، سلطانية، خبز
فنجان، صحن، كوب، جزر، سكّين
كوب، فنجان، بيض، ملعقة، شوكة

Qaysi banddagi oziq-ovqat mahsulotlarini faqat pishirib eyish mumkin?
لحم، سمك، بطاطس، رز
بطاطس، لحم، رز، طماطم
سمك، لحم، جزر، بصل
رز، لحم، فريولة، بطاطس

Qaysi qatorda faqat rang bildiruvchi so`zlar joylashgan?
أصفر، أبيض، أحمر، رمادي، أزرق
أكبر، أصفر، أبيض، أسود، بني
وردي، بنفسجي، صيني، أخضر، أبيض

بنفسجي، أحمر، بني، أجمل، وردي

Qaysi bandda rang bildiruvchi so`z bor?
بييض، محمص، غامق، برتقال، بني
قهوة، سرير، ليمون، حقائب، يسار
زبد، كمثرى، جزر، ورد، موز
مقص، ورقة، إبريق، كمثرى، قدر

Qaysi bandda rang bildiruvchi so`z yo`q?
هاتف، حمام، برتقال، ليمون، رمان
أكمل، دراجة، رمادي، تاكسي، قطار
دراجة، ليمون، وردي، قميص، أصفر
سكين، جزر، بني، لون، سيارة

Qaysi qatorda faqat tana a`zolarining nomlari yozilgan:
إبهام، رقبة، خد، ذراع، رأس
أذن، يد، قدم، شاطئ، أنف
ذراع، عين، هاتف، فم، رجل
كاهل، كوع، جواز، رقبة، رسغ

Qaysi bandda faqat juft tana a`zolarini bildiradigan (muannas jinsidagi) so`zlar yozilgan?
ذراع، ركبة، كوع، كاهل، خد
كاهل، رسغ، شعر، كوع، رجل
رقبة، قدم، أذن، عين، خد
إصبع، إبهام، فم، كاهل، أذن

Qaysi qatordagi sonlar tartib bilan berilgan?
تسعة، ثمانية، سبعة، ستة، خمسة
ستة، أربعة، خمسة، ثلاثة، إثنان
أربعة، ثمانية، تسعة، ستة، ثلاثة
أربعة، خمسة، ثلاثة، إثنان، واحد

Qaysi qatorda faqat juft sonlar yozilgan?
عشرون، أربعة، ثمانية، عشر، ستة عشر، إثنان عشر

ثمانية، ستة، خمسة، أربعة، إثنان
إثنان، أربعة، سبعة، ثمانية، ستة
عشرون، عشر، ثمانية عشر، أربعة عشر، احدى عشر

Qaysi qatorda faqat toq sonlar yozilgan?
احدى عشر، تسعة عشر، سبعة، ثلاثة عشر، خمسة
ثلاثة، عشر، تسعة، سبعة، واحد
تسعة، ثمانية، ثلاثة، خمسة، واحد
خمسة عشر، أربعة عشر، ثلاثة، ستة

Qanday so`zlarning ko`pligi birlik muannasga teng?
faqat غير عاقل-odamzoddan boshqa jonzot va predmetlarni anglatadigan so`zlarning
hamma so`zlarning
faqat عاقل-odamzodni bildiradigan so`zlarning
faqat jonsiz predmetlarni anglatadigan so`zlarning

Arab tilida nechta unli fonema bor?
Oltita
Uchta
O`nta
To`g`ri javob yo`q

Arab tilida unli va undosh tovushlarning talaffuzi bir-biriga qanday ta`sir qiladi?
V. A va V
Undoshlar unililarga
Unlilar undoshlarga
Bir-biriga ta`sir qilmaydi

Qaysi qatorda faqat emfatik tovushlar ko`rsatilgan?
ص ظ ض ط
د ض ط ص
ظ ض ث ط
Hech qaysi

Faqat shovqinli tovushlar bor qatorni ko`rsating.
ج خ د ر
ب ت ز ك
ز س ل ش
ف ق غ م

O`zbek tilida muqobili bo`lgan tovushlar bor javobni ko`rsating.
ش غ ق ك
ب ث ط م
ب د ذ س
ن ه ي ذ

Qisqa unlilar haqidagi qaysi fikr to`g`ri?
qisqa unlilar ham so`z va vazn yasashda muhim o`rin tutadi.
qisqa unlilarning so`z va vazn yasashda ahamiyati muhim emas
qisqa unlilar so`z va vazn yasashda mutlaqo ahamiyatsiz
To`g`ri javob .yo`q

Arab alifbosida nechta harf bor va ular qanday harflar?
28 ta; hammasi undosh
28 ta; 3 ta unli va 25 ta undosh
29 ta; 4 ta unli va 25 ta undosh
29 ta; hammasi undosh

Alif harfi qanday vazifani bajaradi?
Mustaqil tovushni bildiradi
Hamzaga taglik va mad(cho`ziladigan) harf bo`lib keladi
O`zbek tilidagi a va o□ tovushini bildiradi
Faqat shakl ko`rinishini berish uchun ishlatiladi

Diakritik belgilar nima?
Arab tilida turli harakat va to`xtalishlarni bildiruvchi orfografik belgilar
Arab tilida so`z yasovchi qo`shimchalar
Ma`noni o`zgartirish uchun xizmat qiluvchi old qo`shimchalar

Arab tilida qo'llaniluvchi predloglar

Qisqa i unlisini ifodalovchi belgi|.

Kasra

Fatha

Zamma

Shadda

Arab tilida ikki bir xil undosh harf yonma-yon yozilmaydi, buning o'rniga o'sha harfning 2 taligini bildirish uchun qanday belgidan foydalaniladi?

Tashdid

Madda

Sukun

Fatha

Arab tilida emfatik tovushga ega harfni aniqlang. Emfatik tovush past ohang bilan, ammo yo'g'on talaffuz qilinadigan va yonidagi undosh tovushlarning ham qattiq talaffuz qilinishiga sabab bo'ladigan tovushdir.

ط

ل

ه

م

“Men” so'zini arab tiliga tarjima qiling.

أَنْ

أَنَّ

أَنَا

أَنَا

Arab tilida erkak jinsiga mansub so'zlar qanday umumiy nom bilan yuritiladi?

Muannas

Muzakkir

Muzakkar
Musamman

قَصَارٌ qaysi so'zning ko'plik shakli?
قَصِيرٌ
قَصِيرَةٌ
قَصِيرَاتٌ
قَصْرٌ

Sizlar kichiksizlar □ jumlasini arabchada ko'rsating.
أَنْتُمْ صِغَارٌ
صَغِيرٌ أَنْتُمْ
صَغِيرَةٌ أَنْتِ
صِغَارٌ أَنْتِ

كَبِيرَاتٌ jumlasini o'zbek tiliga tarjima qiling.
Biz (ayol) kattamiz
Biz (erkak) kattamiz
Siz (erkak)kattasiz
Men (ayol)kattaman

رِجَالٌ so'zining ko'plik shakli qanday bo'ladi?
رِجَالٌ
رِجْلَةٌ
رِجَالٌ
رِجَالَاتٌ

Qisqa a unlisini ifodalovchi belgi.
Fatha
Zamma
Shadda
Kasra

Qisqa u unlisini ifodalovchi belgi.
Damma

Fatha
Shadda
Kasra

شَابَّةٌ so'zini o'zbek tiliga tarjima qiling:
o'spirin qiz
yigit
o'smir
yosh qizcha

harflarni qo`shib o`qing : غ + ر + ي + ب:
غريب
رغيب
يغرب
غيرب

Qaysi qatorda mazkur harflar birikmasidagi so`z mavjud: ا + س + ت + ا + ذ + ة
أستاذة
أستاذة
أتاسذة
أذتاسة

Qaysi qatorda mazkur harflar birikmasidagi so`z mavjud ا + ل + أ + ح + ل + ا + م
الأحلام
الأملاح
الأحمال
اللماح

Qaysi qatorda mazkur harflar birikmasidagi so`z mavjud ا + ل + ق + ر + ا + ن
القرآن
القرآن
الرقآن
النرقان

Qaysi qatorda mazkur harflar birikmasidagi so`z mavjud ك + ت + ا + ب ت + ا +
كتابات
بتاكات
تباتاك
كباتاب

Harfma-harf to`g`ri yozilgan so`z qatorini toping: سيارة
س + ي + ا + ر + ة
ة + ر + ا + ي + س
ر + ة + ا + س + ي
ا + س + ي + ر + ا + ة

Harfma-harf to`g`ri yozilgan so`z qatorini toping: نهاية
ن + ه + ا + ي + ة
ة + ي + ا + ه + ن
ن + ه + ة + ي + ا
ي + ا + ه + ة + ن

Mazkur so`zdagi harflar mavjud bo`lgan qatorni toping: مغرب
م + غ + ر + ب
ب + ر + غ + م
ب + م + ر + غ
غ + ر + ب + م

Harfma-harf to`g`ri yozilgan so`z qatorini toping: تاريخ
ت + ا + ر + ي + خ
خ + ي + ر + ا + ت
خ + ت + ا + ر + ي
ا + ر + ت + خ + ي

Harfma-harf to`g`ri yozilgan so`z qatorini toping: طاولة
ط + ا + و + ل + ة
ة + ل + و + ا + ط
ة + ل + ا + و + ط

ل+و+ط+ة+ا

Qamariy harflar qatorini aniqlang

ع، غ، ف، ق، ك، م، ه، و، ي

م، ه، و، ي، ز، ظ، ل، ن

خ، ع، غ، ف، ق، د، ذ، ر، ط

خ، ع، غ، ي، ز، ظ، ل، ن

Shamsiy harflar qatorini aniqlang

س، ش، ص، ض، ز، ظ، ل، ن

ا، ب، ج، ح، خ، ط، س، ش، ص

ف، ق، ك، م، ه، ا، ب، ج

ا، ب، ج، ح، ض، ز، ظ، ل، ن

Quyidagi soʻzlar qatoridan oʻzakli qatorni toping:

مُسْتَحْكَمٌ، حُكُومَةٌ، حَكِيمٌ، حِكْمَةٌ، مَحْكُومٌ، حَاكِمٌ، حُكْمٌ

إِعْلَامٌ، تَعْلِيمٌ، مُعَلِّمٌ، مَعْلُومٌ، عَالِمٌ، عَالَمٌ، عِلْمٌ

إِسْتِعْمَالٌ، مَعْمَلٌ، مُعَامَلَةٌ، عَامِلٌ، عَمَلٌ

رَحْمَانٌ، مَرْحُومٌ، مَرْحَمَةٌ، رَحْمَةٌ، رَحِيمٌ

Quyidagi soʻzlar qatoridan oʻzakli qatorni toping:

إِعْلَامٌ، تَعْلِيمٌ، مُعَلِّمٌ، مَعْلُومٌ، عَالِمٌ، عَالَمٌ، عِلْمٌ

إِسْتِعْمَالٌ، مَعْمَلٌ، مُعَامَلَةٌ، عَامِلٌ، عَمَلٌ

رَحْمَانٌ، مَرْحُومٌ، مَرْحَمَةٌ، رَحْمَةٌ، رَحِيمٌ

مُسْتَحْكَمٌ، حُكُومَةٌ، حَكِيمٌ، حِكْمَةٌ، مَحْكُومٌ، حَاكِمٌ، حُكْمٌ

Quyidagi soʻzlar qatoridan oʻzakli qatorni toping:

مُحَمَّدٌ، مَحْمُودٌ، أَحْمَدُ، حَمِيدٌ، حَمْدٌ

إِعْلَامٌ، تَعْلِيمٌ، مُعَلِّمٌ، مَعْلُومٌ، عَالِمٌ، عَالَمٌ، عِلْمٌ

رَحْمَانٌ، مَرْحُومٌ، مَرْحَمَةٌ، رَحْمَةٌ، رَحِيمٌ

مُسْتَحْكَمٌ، حُكُومَةٌ، حَكِيمٌ، حِكْمَةٌ، مَحْكُومٌ، حَاكِمٌ، حُكْمٌ

Quyidagi soʻzlar qatoridan oʻzakli qatorni toping:

رَحْمَانٌ، مَرْحُومٌ، مَرْحَمَةٌ، رَحْمَةٌ، رَحِيمٌ

إِعْلَامٌ، تَعْلِيمٌ، مُعَلِّمٌ، مَعْلُومٌ، عَالِمٌ، عَالَمٌ، عِلْمٌ

إِسْتِعْمَالٌ، مَعْمَلٌ، مُعَامَلَةٌ، عَامِلٌ، عَمَلٌ
مُسْتَحْكَمٌ، حُكُومَةٌ، حَكِيمٌ، حِكْمَةٌ، مَحْكُومٌ، حَاكِمٌ، حُكْمٌ

Quyidagi soʻzlar qatoridan oʻzakli qatorni toping:
اسْتِكْمَالٌ، تَكْمِيلٌ، مُكَمَّلٌ، كَمَالَةٌ، كَامِلٌ، كَمَالٌ
إِعْلَامٌ، تَعْلِيمٌ، مُعَلِّمٌ، مَعْلُومٌ، عَالِمٌ، عَالَمٌ، عِلْمٌ، عِلْمٌ
إِسْتِعْمَالٌ، مَعْمَلٌ، مُعَامَلَةٌ، عَامِلٌ، عَمَلٌ
رَحْمَانٌ، مَرْحُومٌ، مَرْحَمَةٌ، رَحْمَةٌ، رَحِيمٌ

Quyidagi soʻzlar qatoridan oʻzakli qatorni toping:
إِسْتِعْمَالٌ، مَعْمَلٌ، مُعَامَلَةٌ، عَامِلٌ، عَمَلٌ
إِعْلَامٌ، تَعْلِيمٌ، مُعَلِّمٌ، مَعْلُومٌ، عَالِمٌ، عَالَمٌ، عِلْمٌ، عِلْمٌ
رَحْمَانٌ، مَرْحُومٌ، مَرْحَمَةٌ، رَحْمَةٌ، رَحِيمٌ
مُسْتَحْكَمٌ، حُكُومَةٌ، حَكِيمٌ، حِكْمَةٌ، مَحْكُومٌ، حَاكِمٌ، حُكْمٌ

”U dehqondir” jumlasini toping:
هو فلاحٌ
البيت كبيرٌ
الغرفة كبيرةٌ
محمدٌ عاملٌ

Jumla tarjimasini toping: نحن مصورون.
Bizlar musavvirlarmiz
Dehqonlar (mn.j) faol
Bizlar tarixchimiz
Sizlar ishchisiz

Jumla tarjimasini toping: هؤلاء مترجمون
Bular tarjimonlardir
Dehqonlar (mn.j) faol
Sizlar ishchisiz
Bizlar musavvirlarmiz

Jumla tarjimasini toping: هم معلمون.
Ular oʻqituvchidirlar

Dehqonlar (mn.j) faol
Bular tarjimonlardir
Sizlar ishchisiz

نحن متعلمتان .Jumla tarjimasini toping:
Bizlar ikki o`quvchimiz (mn.j)
Dehqonlar (mn.j) faol
Bular tarjimonlardir
Ular o`qituvchidirlar

هما طالبتان Jumla tarjimasini toping:
Ular o`qituvchidirlar
U ikkalasi talaba qizlardir
Bular tarjimonlardir
Bizlar ikki o`quvchimiz (mn.j)

ADABIYOTLAR

Asosiy adabiyotlar:

1. Ibrohimov N., Yusupov T. Arab tili grammatikasi. 1-, 2-jildlar. -T ., 1998,2003.
2. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.

Q o‘shimcha adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yil yakunlari va 2017-yil istiqbollari bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so‘zi gazetasi. 2017-yil 16-yanvar, №11.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi” to‘g‘risidagi Farmoni (Xalq so‘zi 2017-yil,8-fevral).
3. Mirziyoyev Sh. M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz.-T.:O‘zbekiston,2017.
4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.-T.: O‘zbekiston, 2017. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori “Oliy ta‘lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari” to‘g‘risida (Xalq so‘zi 2017-yil, 21-aprel).
5. Abdujabborov A. Arab tili. - T., 2005.
6. Баранов Х. Арабско-русский словарь. -М.,1985.
7. Ковалев А.А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. - М., 1998.
8. Talabov E. Arab tili.-T.:O‘zbekiston, 1993.
9. Халидов Б.З. Учебник арабского языка. -Т.: Ўқитувчи, 1981.
10. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. -T.: Nihol, 2010.
11. 1989 . د. لزمود فهمي حجازم . علم اللغة العربية . القاهرة .

12. Arab tili fanidan 22.05.00.-Sharq filologiyasi bakalavriaturasining I-IV kurslari uchun ma'ruza matnlari. -T.:2008.

Internet saytlari:

1. <http://library.zivonet.uz/uz/book/35164>
2. <http://library.zivonet.uz/uz/book/35149>
3. <http://librarv.zivonet.uz/uz/book/41245>
4. <http://library.zivonet.uz/uz/book/40578>
5. <http://librarv.zivonet.uz/uz/book/34135>

MUNDARIJA

Fonetika va yozuv. الكتابة و القراءة و التلفظ	3
1-modul. Arab tili tovushlar tizimi va yozuv.....	3
1-mavzu. Kirish. Fonetika va yozuv. Umumiy ma'lumotlar.....	3
2-mavzu. ا، ب، ت، ث، ك، م، و، ن، ي. harflari. Qisqa va cho'ziq unlilar. Urg'u	8
3-mavzu. ذ، ر، ز، د، خ، ح، ج. harflari. Tashdid	12
4-mavzu. ل، ق، ف، ط، ظ، ع، غ. harflari. Tanvin.....	15
5-mavzu. ه، ض، ص، ش، س. harflari. Hamza	18
6-mavzu. Aniqlik artikli. Shamsiy va qamariy harflar	23
2-modul. So'z turkumlari. ismning turlari va uning grammatik kategoriyalari .	27
1-mavzu. Ot so'z turkumi	27
2-mavzu. Sifat. Tub, nisbiy va rangni anglatuvchi sifatlar	30
3-mavzu. Olmoshlar	34
4-mavzu. So'z o'zagi. O'zak undoshlar. Shakl yasovchi undoshlar	40
5-mavzu. So'z vaznlari	42
6-mavzu. Lug'at bilan ishlash.....	44
7-mavzu. Jins kategoriyasi.....	46
8-mavzu. Kelishik kategoriyasi	49
9-mavzu. Son kategoriyasi. Ikkilik son.	51
10-mavzu. Ko'plik son. To'g'ri ko'plik	54
11-mavzu. Siniq ko'plik	57
12-mavzu. Son. Sanoq son va ularning qollanilishi	61
13-mavzu. Tartib son va ularning qo'llanilishi.....	67
“Arab tili” kursi bo'yicha test savollari	72
Adabiyotlar	95

ASTANOVA GULNORA AMINOVNA

**ARAB TILIDAN
BOSHLANG'ICH KURS**

*5120100 – Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) bakalavriat
ta'lim yo'nalishi talabalari uchun "Sharq tillari (arab)" fanidan
o'quv qo'llanma
1-kitob*

<i>Muharrir:</i>	<i>A. Qalandarov</i>
<i>Texnik muharrir:</i>	<i>G. Samiyeva</i>
<i>Musahhih:</i>	<i>Sh. Qahhorov</i>
<i>Sahifalovchi:</i>	<i>M. Bafoyeva</i>

Nashriyot litsenziyasi AI № 178. 08.12.2010. Original-
maketdan bosishga ruxsat etildi: 23.02.2023. Bichimi 60x84.
Kegli 16 shponli. «Times New Roman» garn. Ofset bosma
usulida bosildi. Ofset bosma qog'ozi. Bosma tobog'i 6,2. Adadi
100. Buyurtma №90.

“Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ
“Durdona” nashriyoti: Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.
Bahosi kelishilgan narxda.

“Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy. Tel.: 0(365) 221-26-45